

İsmet Bozdağ _ Bir Darbenin Anatomisi Celal Bayar Anlatıyor

BİR DARBENİN ANATOMİSİ

Celal Bayar Anlatıyor

EMRE YAYINLARI*

Yayın No: 186 (Emre / Tarih)

Bir Darbenin Anatomisi Celal Bayar Anlatıyor

Yazarı: **İsmet Bozdağ**

© Emre Yayınları, 2006

Yayın Danışmanı

Genel Yayın Yönetmeni

Yayın Editörü

Düzeltili

Bilgisayar Uygulama

Kapak Tasarımı

Baskı-Cilt

Hasan Taşkın

Burak Fazıl Çabuk

Yalçın Lüleci

Derya Öztürk

Emre Ajans

www.natagrup.com

Kilim Matbaacılık Ltd. Şti. Litros Yolu

Fatih Sanayi Sitesi no: 12/204 Topkapı

İstanbul (0212)612 95 59

1. Baskı Ocak 1991 2- Baskı Eylül 2006 3. Baskı Eylül 2006

© Kitabın telif hakları, Emre Yayınları'na aittir. Yayınevinden yazılı *izin* alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

ISBN: 9944-334-15-4

EMRE YAYINLARI*

Hocapaşa Man. Dervişler Sok. No. 7 34110Sirkeci/İSTANBUL Tel: (0212) 519 71 55-56 Fax:(0212)528

71 12 www.emreyayinlari.com e-maîl: info@emreyayinlari.com

İsmet Bozdağ

BİR DARBENİN

İSİ

ANATOMİSİ

Celal Bayar Anlatıyor

İSMET BOZDAĞ

Araştırmacı-Yazar. Daha çok yakın tarihle ilgili araştırma ianyla tanınmıştır.

1916 yılında Bursa'da doğdu, ilk ve ona öğrenimini burada tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdi.

Vatan, Tasvir, Son Posta, Hürriyet, Günaydın, Milliyet, Güneş ve Tercüman gazetelerinde yazılar yazdı.

Yakın tarihle ilgili elliye yakın eseri bulunmaktadır. Emre'de Yayınlanan Diğer Eserleri:

Bilinmeyen Yönleriyle Celal Bayar (Mayıs 2005) Basın Kurt mu Kuzu mu? (Ocak 2006) Osmanlı'nın Son Kahramanları (1. Baskı Ocak 2006, 2. Baskı Ocak 2006)

Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri (1. Baskı Ağustos 2006, 2. Baskı Eylül 2006)

Kemal Tahir'in Sohbetleri (1. Baskı Nisan 1995, Genişletilmiş 2. Baskı Haziran 2006)

İÇİNDİ

Bir Açıklama / 7 27 Mayıs ve Gerekçeleri /İl

Romantik ihtilalciler /17 Zihinlere Sığmayan İcraat / 19

ismet Paşa Kurbanları / 21 Komünist Propagandasının Gücü / 23

Uzlaşmaz Çıkarlar / 25 Türkiye Savaşa Zorlanıyor / 27

Komünistlerin Ümitleri / 29

TKP'yi Çökertme Operasyonu / 31

Komünistler, Türkiye'de Köstebektir / 33

27 Mayıs Olayının Temel Taşı Meclis

Tahkikat Komisyonu / 35

Tartışılmaz Kurallar / 37

Saraydan Halka Dönen Kudret / 39
Marksistler, Nasıl İmzaladı? / 41
Öğrenmek, Meclisin Hakkıdır / 43
B atının Denge Demokrasisi / 45
İnsan, Misyon Yüklenir / 47
Asılmaya Gidiyorduk! / 49
Sütun Allameleri / 51
Madalyanın Öbür Yüzü / 53
Hükümete İhanet Eden Bakan / 55
İhtilalcileri Konuşturamadık / 57
Muhalefet Postunda Komünistler / 60
"Bizim Radyo" Moskova'nın Sesi / 62
Birinci Safhanın Bilançosu / 64
6 -İSMET BOZDAĞ
Uçak Londra da Düşüyor / 65
Türkiye Bütünleşiyor / 67 Kamuoyu Baskısı Denen Şey / 69
Menderes'in Dönüşü / 71 Komünistler Hürriyete Meraklıdır / 74
Gelsin Taarruz / 76 İhtilalcilerin Durumu / 78
Zordur Bu İşler / 80 Bizim Yanlışlarımız Ne imiş? / 82
Bize Katılmak Düşerdi / 84 Küskünler, Muhalefetin Potansiyel Gücü İdi / 86
Satırbaşları İle Belirtiyorum / 89
İnsana En Büyük Ceza Kendi Hayatıdır / 98
Devlet Millet Bütünlüğü / 105
Dil Birliği/107 İnanç Birliği/110
BİR AÇIKLAMA

1986 yılı idi. *Tercüman* gazetesi, benim aracılığım ile 27 Mayıs olupbittisini, bu harekete birinci derecede muhatap olan Sayın Celal Bayar'dan dinleyerek yayınlamak istemişti. Söyledim, muvafakat etti ve çalışmalara başladık.

Sayın Bayar, 27 Mayıs üzerindeki düşüncelerini bitirdikten sonra, Yurt dışındaki Türkler üzerinde çok duygulu bir konuşma yaptı. Bu konuşmanın, kitaba alınması için mi, yoksa sohbet maksadıyla mı yapıldığını bilmiyordum; fakat o kadar dokunaklı bir dille anlatılmıştı, o kadar anlamlı ve her Türk'ü duygulandıracak bir anlatımdı ki, olduğu gibi, yazı dizisinin son bölümüne aktardım.

Kaleme alınma işi bitmiş, metni Sayın Bayar'a okuyordum. Odada, kızı Nilüfer Gürsoy, Dr. Ahmet Gürsoy; Demokrat Parti'nin yönetici kadrosundan Dr. Mükerrerem Sarol ve Dr. Baha Akşit vardı. Sayın Bayar, metni sonuna kadar dinledi ve sonra:

- Ne dersiniz, dedi, bu son bölüm, biraz vasiyet gibi olmamış mı?.. Çıkarsak ne dersiniz?..

Ben sustum. Dr. Mükerrerem Sarol ile Dr. Baha Akşit hararetle

8 ■ İSMET BOZDAĞ

bölümü savundular. Sayın Bayar, hâlâ tereddüt ediyordu. Önce, gözlerini kızı ile damadına çevirdi; onlar "Siz bilirsiniz" demek saygısını gösterdiler. Bana bakınca:

- Sizin ağzınızdan zapt ettiğim bu metin, Atatürk'ün Cumhuriyetin 10. yıldönümünde, Ziraat Bankası salonlarında düzenlenen baloda söylediklerinin tıpkısıdır; diyebilirim. Size hep sormayı tasarlıyordum: Atatürk'le bu konuyu görüşmüş müydünüz?..

Bayar, gözlerini hayretle açarak konuştu:

- Hayır! Hiçbir vesile ile bu konuyu konuştuğumuzu hatırlamıyorum. Konuşsaydık, mutlaka hatırlardım. Atatürk'le böyle bir milli politikada aynı şeyleri düşündüğümüz için sevindim. Bana Atatürk'ün konuşmasını anlatır mısınız?..

Anlattım!..

Dikkatle dinledi. Bitince:

- Şayanı hayret, dedi. Teferruatına varıncaya kadar büyük bir benzerlik!. Bunu siz yayınladınız mı?..

- Evet.. Günaydın gazetesinde ve "Atatürk'ün Sofrası" kitabımda yayınladım.

- Anladığıma göre, sen de kalmasından yana oyunu kullanacaksın?..

- Evet ve ısrar ederek!..

- Pekâlâ öyle ise, kalsın!. Bunlar benim en samimi düşüncele-rimdir. Bugüne kadar açıklamayışımın sebebi, Sovyetler Birliği'nin bundan bir manâ çıkararak, sıkıntılı bir durumun doğmaması idi.. Bugün 104 yaşındayım. Mademki Atatürk de aynı konuyu yıllar önce konuşmuş; halis düşüncelerimin milletim tarafından bilinmesini ben de kabul ederim...

Yıl, 1986 idi. Sovyetler Birliği, dünyayı ürküten bir güç olarak Brejnev dönemini yaşıyordu. Bu sosyalist imparatorluğun, bugünkü

9-BİR DARBEMİN ANATOMİSİ

sallantılı duruma düşeceğini kimse hayal bile edemezdi! Fakat Atatürk ve Bayar, bu iki devlet adamımız, Türkiye'nin geleceğe dönük politikasını çizerken; adalar denizinden Çin denizine kadar uzanan bir kuşakta, bağımsızlıktan yoksun yaşayan ırkdaşlarımızı temel güç olarak görüyorlar ve kendilerinden sonra gelecek hükümetlere amaç politika olarak vasiyet ediyorlardı...

Esmet Bozdağ

27MAYISVEGEREK

Beni, 27 Mayıs'ın mağduru sayarlar, bir bakıma doğrudur. Bu yüzden hapsedildim, bu yüzden, -kollarım arkamda bağlı- idam sehпасının altına kadar gittim. Bu yüzden insanlık haklarım elimden alındı ve ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördüm! Bunca cefaya ve kahra uğramış insana "mağdur" demek, elbette yanlış olmaz.

Fakat bunca iftiraya, bunca kasıtlı suç yamama gayretlerine, bunca yalan yayınlara, demeçlere, yorumlara rağmen, -bir adalet mercii olmaktan çok- bir "siyasi hesaplaşma kurumu" vasfında olan Yassıada Mahkemesi'nden sonra yüzünün akı ile topluma geri dönmek ve mağduru olduğu bir "dönem" hakkında fikri sorulur kişi olmak, hangi kula nasip olmuştur! Hiç tereddüdünüz olmasın. Devletimin uğradığı bu kazanın, bu "fiili durumun" muhasebesini, bir "mağdur" gibi değil, dünyada aradıklarını, beklediklerini bulmuş, yaşını-başını almış, tecrübeli bir devlet adamı dikkati ve sorumluluğu ile yapmaya çalışacağım.

1964 yılında yayınlanan "Başvekilim Adnan Menderes" adlı ki-

12 • İSMET BOZDAĞ

tabımın 13. sayfasında "27 Mayıs Nedir?" sorusunu sorduktan sonra, şöyle devam ediyorum:

"1961 Anayasasına, "27 Mayıs Anayasası" diyenler vardır, bu görüşün doğru olduğunu sanmıyorum. Çünkü 27 Mayıs, Halk Partisi ile Demokratik Parti arasında sürdürülen Anayasa tefekkürü buhranının milleti usandırıp bezdirdiği bir anda alınmış "fiili bir durum"dur. Türk Silahlı Kuvvetleri adına radyolara el konduğu andan itibaren, durmadan tekrar edilen slogan, "Hareketin hiçbir parti ve zümreye karşı yapılmadığı" ve "Kardeş kavgasını önlemek" gerekçesiyle hareket edildiğinden ibarettir.

Hemen arkasından, Milli Birlik Komitesi olarak, Türk Silahlı Kuvvetleri adına yapılan yayınlarda; "En kısa bir zaman seçime gidileceği" -hiçbir yoruma yer vermeyecek biçimde- açıklanmıştır.

Şimdi, bu kesin bilgiler için 27 Mayıs'ın yerini değerlendirelim:

Buna, bir "ihtilâl" diyebilir miyiz?.. Tabii ki "Hayır."

Çünkü ihtilâl, mevcut devlet statüsünü temelinden değiştiren bir fikre dayanır. Bir tefekkür kaynağı ve bu tefekkür kaynağının beslendiği bir halk tabanı vardır. İktidara, kendi fikrini uygulamak, devlet-vatandaş münasebetlerini yeniden çizmek için gelmiştir.

27 Mayıs'ta bunlar yoktur. Öyleyse, buna "ihtilâl" diyemeyiz.

Peki, bir "Hükümet Darbesi" midir?.. Hayır, hükümet darbesi de değildir. Çünkü hükümet darbesi, -fikri olsa da olmasa da- iktidarda kalmak ve devleti sürekli olarak yönetmek hevesiyle yapılır. Bir çeşit "iktidar" hastalığıdır. Küçük bahanelerle veya bahanesiz gelir, oturur, sonra başka bir darbe ile yıkılır gider...

Öyleyse, 27 Mayıs'a hükümet darbesi de diyemeyiz... Ne kimseye karşıdır, ne oturmaya gelmiştir!..

Bence 27 Mayıs, bir "fiili durumdur. Osmanlı'dan kalma, geleneksel yönetimimizdeki ordu-medrese işbirliğinin, kanun yapma ve

13«BİR DARBENİN ANATOMİSİ

yürütme gücüne karşı direnişi, müdahalesidir. Bu itibarla 1961 Anayasası'nı, 27 Mayıs vakiasına bağlayan düşüncenin bir gerçek yanı olacağını pek sanmıyorum.

Bu teşhisten çıkarılacak sonuç şudur:

1924 Atatürk Anayasası, Ordu ve Aydın'ın devlet yönetimi ortaklığını reddeder. 1924'ten 1960 yılına kadar bu ortaklık bilfiil işlememiştir. Fakat "bilfiil" işlemediği halde, "bilkuvve" yaşadığı ortaya çıkmaktadır!

Nitekim Büyük Millet Meclisi'nin bir "Tahkikat Komisyonu" kurması ve buna bazı "yetkiler" tanınması, parlamentonun azınlık kanadı tarafından, "Anayasa ihlâli" olarak değerlendirilince -bilfiil yönetim dışında, fakat bilkuvve yönetim içinde bulunan üniversite ve ordu güçleri, derhal harekete geçmiştir. Bu güçlerin, 1924 Anayasası ile yönetim ortaklığından çıkarılması sırasında, Atatürk'ün şahsına duyulan büyük güven sebebiyle buna itiraz etmedikleri, fakat sosyal bir miras olarak "bu hakları" nefislerinde muhafaza ettikleri açıkça görülüyor.

Bu fikrimin, birbirini kovalayan delilleri vardır:

27 Mayıs vakasını yapan subaylar daha o sabah, üniversiteyi temsil eden bir "Profesörler Kurulu"nu davet etmişler, yani, öteki ortağın düşüncesini öğrenmek istemişlerdir.

Öteki ortak -hiçbir yadırgama duygusuna kapılmadan- hemen gelip duruma bir teşhis koymuş, bir rapor hazırlamıştır. Dikkat edilecek olursa, bu raporda bütün suçlamalar, mesnet gösterilmeksizin yapılmış, ancak 24 Nisan olayları sırasında cereyan ettiği iddia olunan bir iki "zabita vakası" müşahhas olarak zikredilmiştir.

Bu, kendisini bilkuvve devlet ortağı hisseden üniversitenin, olayları bu tarihi açıdan değerlendirdiğini gösterir.

Rapor, "meşruiyet" konusunda da aynen şunları söylemektedir:

14.İSMET BOZDAĞ

"Bir hükümetin meşruiyeti, sadece menşesinde, yani, iktidara gelişinde değil, iktidarda, kendisini ve mevkie getiren anayasaya riayeti ve millet efkârı, ordu, kaza ve ilim müesseseleri gibi müesseselerle işbirliği yaparak hukuk nizamı içinde yaşaması ile ve devamı ile mümkündür."

1924 Anayasasının temel fikirlerine göre; hükümet meşruiyetini "Anayasa" ve "Halk İradesi" ile sınırlamak elbette doğrudur. Fakat, "Ordu, kaza, ilim müesseseleri ile işbirliği" yolu ile ortaklaşa devlet yönetiminin, 1924 Atatürk Anayasası'nın hangi maddelerinde yazılı olduğunu bilmeye imkân yoktur.

Bu, apaçık, şunu göstermektedir: Üniversite, -anayasada yazılı olsun, olmasın- kendisini devlet ortağı saymakta ve hükümetin meşruiyetini, bu ortaklığı tanımına bağlamaktadır. Bir başka anlatımla:

"Hükümet" ve "İktidar", Anayasa'da yazılı ödev ve görevlerini yapmadığı için değil, Anayasa'da yazılı olmayan -fakat varsayılmış- bir takım ödev ve görevlerini yapmadığı için suçlanmaktadır!

Bu sözlerimin hiçbiri, 27 Mayıs'ta sona eren Demokrat Parti iktidarını savunmak için değildir. Benim iyice belirlemek istediğim, 1924 Anayasası'nın devlet yönetimi ortaklığından çıkardığı üniversitenin -bilfiil yönetime katılmamakla beraber- bilkuvve yönetimde kaldığı ve bu, medreseden elde ettiği mirası, 27 Mayıs'ta bilfiil kullanmaya başladığıdır. Üniversitenin, genel-oyu, son sınırına kadar güçleştiren bir anayasa tasarısı hazırlaması, devlet başkanlığına, padişah gücünü hatırlatan yetkiler vermesi de hep bu "Tarihi devlet mirası"nın, tazelenmiş sahipliğinden gelmektedir.

Sonuç

Şimdi, gerçeğimizi özetleyeceğimiz yere gelmiş bulunuyoruz: 1924 Anayasası, bir devrim anayasasıdır. Referandumla değil, iktidar gücü ile yürürlüğe girdiği için, devlet yönetimini özlenen ye-

15.BİR DARBENİN ANATOMİSİ

re getirip koymuştur. Fakat toplumun temel güçleri 36 yıllık bir zamana rağmen, bu sınıra kadar ulaşamamış ve Osmanlı Devleti'nin üç ayaklı yönetiminde, "Yumuşak Halk Egemenliği" Batı sistemine dönülmüştür. 1961 Anayasası da, bu batılı karakteri taşımaktadır.

Ben, memleketimin gerçeklerine saygısı olan bir insanım. 1961 Anayasası'nın demokratik hiçbir temel fikrine karşı olmadığımı, bu düşüncelerimin içinden ifade etmek isterim.

Bu fikrimin -altını en kalın çizgi ile belirterek söyleyeyim ki-Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne teklif edilen iki kelimelik Anayasa tadili, 1961 Anayasası'nın bütün temel prensiplerine tamamen uygun ve eşyanın tabiatı içindedir. Halen, yabancı bir cisim gibi anayasaya girmiş bu iki kelimenin kalmasında direnenler* havaya atılan bir cismin yere düşmesini istememek gibi, eşyanın tabiatına aykırı bir fikrin içinde görünmemektedirler.

Değil 1961 Anayasası gibi, doğal hakları en sağlam teminata bağlamış geniş hürriyetli bir anayasa, hatta, bazı insan haklarını kısıtlayan dar hürriyetli anayasalar bile, vatandaşlardan bir kısmını -af müessesesinin zedelenmesine razı olarak- bir siyasi cüzam kampında yaşatmaz!.. Bugünkü Anayasa bünyesinde, varlık hikmetine hiçbir suretle uygun olmayan bir siyasi cüzam müessesesi barındırmaktadır!.. Bu kampa sevk ettikleri de -göğüslerinde kırmızı-yeşil kurdeleli İstiklal madalyası ile bütün ömrünce devlete ve millete hizmet etmiş insan ve insanlardır!.. Tekrar edeyim:

27 Mayıs vakası, bir ihtilal değildir! Bir hükümet darbesi değildir! 27 Mayıs -reddi mümkün olmayan bir vakıa- bir fiili durumdur. Tarihimizin çok eski geleneklerine ve devlet karakterine da-

1961 Anayasasının dibacesinde "Adalet Divanınca" mahkum edilmiş siyasilerin, seçilme hakları kaldırılmaktaydı. Sayın Bayar'ın "Anayasaya yabancı bir cisim gibi girmiş iki kelime" dediği, bu yasaklamayı yapan kelimelerdir. (I.B.)

16-İSMET BOZDAĞ

yanmaktadır. Bu ölçüler içinde kalmıştır. 1961 Anayasası'na karşı olduğum ve siyasi haklarımı ele geçirirsem, 27 Mayıs'ı yapanlarla mücadele edeceğim ve onlardan intikam alacağım söyleniyormuş!.. İntikam, zelil bir duygudur! Benim şahsen, kimseden sorulacak hesabım yoktur. Hesabı tarih yapacak, hükmü tarih verecektir... İşte benim, 22 yıl önce 27 Mayıs için söylediklerim... Bugün de bu fikrimin altına imzama şerefle atabilirim... 20 yıl gibi, devlet hayatında çok kısa sayılan bir zaman parçası içinde, bütün söylediklerim bir* bir çıkmış. Hukuka ve özellikle insan haklarına aykırı olduğu halde, sırf bazı

düşüncesiz intikam budalalarını tatmin etmek için anayasaya alınmış satırlar, kendi gözleri önünde -ve 27 Mayıs'ta ittifak ettikleri kimselerin oyları ile- iptal edilmiştir.

Bugün o 27 Mayıs'ın ne bayramları kalmıştır, ne Anayasası, ne temelli senatörleri, ne senatosu, ne afra-tafrası!. Üniversitelerimiz -Yüksek Öğretim Kurumu'nun bilimsel otoritesi altında- ciddiyetle çalışıyor... Ordumuz, içte bölücü güçlere, dışta düşmanlara gözdağı vererek caydırıcı varlığını koruyor. Parlamento, silahların kılıflarından sıyrılmadığı, çantaların havada uçmadığı bir vakar ortamı içinde, görevini sürdürüyor.

Şimdi, bir de 1980 öncesi parlamentomuzu, üniversitelerimizi, şehirlerimizi, sokaklarımızı, hatta evlerimizi hatırlayınız; 1982 Anayasası'nın bize nasıl bir sosyal ortam getirdiğini hemen fark edeceksiniz. Bu, birbirinin zıddı iki tablo, hiç şüphesiz, sadece anayasalarla izah edilemezler... Kanunların dışında yönetimin de bu neticelerde payı vardır. Konumuz bu olmadığı için, üzerinde durmuyorum.

ROMANTİK İHTİLALCİLER

27 Mayıs'ı anlamak için, bunu hazırlayan, kotaran ve sonunda parlamenter yönetime devretmek zorunda kalan ihtilalcilerimizi, tanımak lazımdır. Siz, "Gölgedeki Adam" kitabını okudunuz mu?.. Ben okudum. Kitabın yazarı Dündar Seyhan, Uçaksavar Okulu'nda tuttuğu bir pazar nöbetinde, arkadaşıyla sucuklu yumurta yerken Türkiye'yi nasıl kurtarmaya karar verdiğini anlatıyor! Karar tarihi, 1954 yılının bir sonbahar günü:

Şimdi size, kitabın 42. sayfasındaki ilk paragrafı okuyorum:

"1954 sonbaharında bizi ihtilal yapmak üzere karara götüren saik, yalnız o günkü iktidarın bidayetden beri devam edegelen sakim tutumu değildir. Mevcut idarenin, Türkiye'nin tasavvur ve tahmin ettiğimiz istikbalini tahakkuk ettirmekten çok uzak davranışlarının da, elbette ki böyle bir kararın alınmasında payı vardır."

İhtilalcimizin anlattığına göre, Demokratik Parti iktidarı, ta başından, yanlış bir yol tutturmuş! Ama, ihtilal kararını aldırın sebep yalnız bu değil!. Asıl sebep, Dündar Seyhan'ın, Türkiye'nin geleceği için tasarladığı ve özlediği işleri, Demokratik Parti iktida-

18-İSMET BOZDAĞ

rının yapamayacağına inanması!.. Bu iki faktör birleşince, çare ihtilalde aranacak.

Belki diyeceksiniz ki, bu yüzbaşı, 1954 yılında Demokrat Par-ti'nin yapmakta olduklarını madem ki beğenmiyor, Türkiye'nin geleceği için bazı şeyler tasarlıyormuş, neymiş acaba bu tasarladıkları?

Dündar Seyhan onu da yazmış. Şimdi size aynı kitabın 45. sayfasından okuyorum:

"Biz biliyorduk ki, Türkiye 1954'te de yarı-feodalite bir hayat yaşamaktadır, derebeylik sisteminin kökü kazanmalıdır. Biz biliyorduk ki; Türkiye siyasi bir keşmekeş içerisindedir: Bu kargaşalığı yaratan politikacıların kılavuzluğu artık sona ermelidir.

Biz biliyorduk ki; Atatürk inkılaplarına rağmen, Türkiye elan Ortaçağ karanlığındadır, Türkiye'nin elinden tutulmalı ve 'Muasır medeniyet seviyesine' çekilmeli.

Biz biliyorduk ki; Türkiye, iktisadi düzensizlik içerisindedir: Kendi kendine yeter hale getirmek hedef olmalıdır.

Biz biliyorduk ki; .Türkiye, modern kafalı, Atatürk ruhlu, hamleci, dürüst ve fedakâr bir idare edenler kadrosuna muhtaçtı. Biz, bunu getirecektik... Böyle bir ekip getirilebildiği takdirde, Türkiye'nin hangi derdine çare bulunmazdı ki?..

27 Mayıs ihtilalinin yapılmasına sebep teşkil eden ana hareket noktaları bunlardı."

Bu okuduklarım, "27 Mayıs İhtilâlinin mimarı ve beyni" olduğu söylenen Bay Dündar Seyhan'ın 1965lerde kaleme aldığı kitabında, 27 Mayıs İhtilali'nin "fikir planı" olarak gösteriliyor! Doğrusunu isterseniz, akli başında bir adam, fikirlerle, "İhtilal yapmaya" değil, "makale yazmaya" bile karar vermemelidir!

ZİHİNLERE SİĞMAYAN İCRAAT

Bu çeşit tenkitler, bu türlü devlet reçeteleri, her gün, her yerde konuşulur, yazılır. Çünkü hemen her insanın, bir yerde "dünyaya nizam vermek" hevesi vardır: "Ben olsam şöyle yapardım, böyle yapardım..." gibi... Ama bu konuşmalar, konuşmaların yapıldığı yerde kalır ve herkes, ertesi sabah dünyaya nizam vermekten vaz geçip, kendi bütçesine nizam vermenin çarelerini araştırmaya başlar. Fakat 1954 yılında, bir sonbahar akşamı Uçaksavar Okulu'nun gazinosunda sucuklu yumurta ile rakı içerken vatani kurtarmaya sıvanan Bay Seyhan ile Bay Kabibay, konuşurlar, konuşurlar ve sonunda birbirlerini kucaklayarak 11 Mayıs İhtilali'nin çekirdeğini oluştururlar. Bu çekirdeğin 27 Mayıs'ta iktidarı nasıl ele geçirdiğini merak e-den, bu kitapta okur.

Benim bunları anlatmaktaki maksadım, 1954 yılı gibi Türkiye Demokrat Parti icraatının ortaya çıktığı ve yurdun bir inşaat şantiyesine döndüğü sırada, iki yüzbaşının, ülkede ihtilal yapmaya karar vermesinde ve bunu zihinlerine sığdırabilmelerindeki garabete işaret etmektir.

20*İSMET BOZDAĞ

Fakat hemen şunu da söyleyeyim ki, 1954 Türkiye'sini zihinlere sığdıramayan, sadece bu iki genç asker değildi; Halk Partisi Başkanı olarak Samsun'da konuşan İsmet İnönü de Demokrat Parti iktidarının koşulduğu işleri zihnine sığdıramıyor ve 23 Nisan 1954 günü Samsunlulara şöyle sesleniyordu:

"Arkadaşlar!.. Memleketin şurasında, burasında yaptıkları konuşmalarda, temel atma törenleri ile **Övünüyorlar..**, İnsaf ediniz, bir günde 500 milyon liralık taahhütlere giren, ihaleler yapan bir **iktidarın** ciddiyetine, mercimek kadar akli olanların inanmasına imkân var mıdır? Bunlar, seçmenleri aldatmak için başvurulan manevralardır!"

İnönü'nün, "Mercimek kadar akli olanların inanmamaları" gerektiğini söylediği "500 milyonluk ihale", Samsun Limanı'nın inşası ihalesiydi! İşte İnönü gibi bir devlet adamının bile inanamayacağı kadar büyük işler Demokrat Parti iktidarı sırasında başarılmış, tamamlanmıştır. Aynı İnönü, Sakarya Nehri üzerinde kurulmakta olan bir hidroelektrik santrali için:

"Yapamazlar!.. Güçleri yetmez!.. Yapsalar, memleketin çok muhtaç olduğu işleri aksatıp kurup işletseler bile bu elektriği nerede kullanacaklar? Toprağa mı verecekler acaba?.." demişti. O baraj da tamamlandı, daha niceleri de... *Fakat bugün bile Sovyetler Birli-ği'nden ve Bulgaristan'dan döviz karşılığı elektrik satın alıyoruz**

Konuşmanın yapıldığı tarihte Sovyetler Birliği ve Bulgaristan'dan elektrik alıyorduk. (t.B.)

İSMET PAŞA KURBANLARI

işte bu iki genç asker, çok değer verdikleri üç büyük askerden biri olan İnönü'nün seçim propagandası nutuklarına kapılıyorlar ve Demokrat Parti'nin ülke sathında nasıl yeni bir dünya kurmak hazırlığında olduğunu, maalesef, göremiyorlardı.

Bay Dünder Seyhan kitabına aldığı için kısaca işaret etmek istiyorum: Demokrat Parti'ye karşı yapılan propagandalardan biri de CHP'nin savaş içinde biriktirdiği altın stokudur. Demokrat Parti'nin, bu altın stokunu eriterek bazı temeller attığını, fakat gerisi gelmeyeceği için, işlerin burada kalacağını yazdılar, söylediler. İsteyen, sözlerimi Merkez Bankası bültenlerinden araştırın: 1950'de Demokrat Parti iktidara geldiği zaman, Merkez Bankası kasalarında 122 ton altın vardı. Seçim arifesi sayılan Nisan 1954'de altın stoku 127 tondur. Yani, 5 ton fazlası.... Demek ki, Demokrat Parti, Halk Partisi'nin bıraktığı altın stokunu eritmek şöyle dursun, arttırmış da!.. Böyle bir gelişme ortamında yaşayan ülkede, "ihtilâl" kararı verilebilir mi?

Ama verilmiş!.. Verilmiş, verilebilmiş ise, bunun bir takım se-

22 -İSMET BOZDAĞ

bepleri olmak gerekir... Demek mantık dışı değerlendirme yapan, yalnız Bay Seyhan ve arkadaşları değil... İsmet Paşa ve çevresi de bir başlarına, o günlerin gerçeklerine ters düşen konuşmalar yapamazlar!.. İstanbul basınının önemli bir bölümü de Demokrat Parti aleyhinde yayın yapıyordu. Bugün de adına "büyük basın" denilen bu gazeteler, halkın nabzını yokladıkları iddiası ile, Halk Partisi'nin seçimde iktidar olacağını yazıyorlardı!

Oysa bunların hayal ürünü olduğu, 1954 seçimlerinde ortaya çıkmış ve Halk Partisi, iktidar olmak şöyle dursun, 1950 seçimlerinde elde ettiği 67 sandalyenin de yarısını kaybetmiş ve 34 milletvekili olan Meclis'te, küçücük bir parti haline dönüşmüştü. Peki, öyleyse bunca insanı kim kandırıyordu?..

KOMÜNİST PROPOGANDASININ GÜCÜ

Ben, devlet hayatında yaşadığım uzun yıllar, Türkiye'yi çok yakından ilgilendirdiği için, dünyada ve memleketimizde komünizm çalışmalarını yakından takip etmişimdir. Son 6-7 yıldan beri de Sovyetler Birliği'nin gizli açık yollarla Marksist sistemi, bir fikir islahı olarak nasıl kullandığını yazmakla meşgulüm. Bu yüzden, bugün, Marksist metotları tanımakta uzmanlaştığımı söyleyebileceğimi sanıyorum. Bolşevik İhtilâlinden sonra Sovyetler Birliği'nin, bütün propaganda gücünü Avrupa ülkeleri üzerine teksif ettiğini, hemen bütün kaynaklar, ittifakla yazarlar. Belki bu müşahedenin doğru tarafları vardır. Fakat ben, Bolşevik İhtilâli'nden sonra komünist partilerin kuruluş tarihine baktığım zaman, başka bir sonuca varıyorum: Bolşevikler, Avrupa'da işçi ayaklanmaları yolu ile ideolojik müttefikleri yaratmak çalışmasına girmeden, Türkiye ile uğraşma yolunu tuttular. Onlar için Türkiye'nin dostluğu veya ittifakı, bütün öteki ülkelerin dostluk ve ittifaklarından daha önemli idi; çünkü Türkiye, elinde bulundurduğu İstanbul ve Çanakkale boğazları ile Sovyetler Birliği'ni Karadeniz'e kilitleyen tek ülke idi. Bu yüzden değil midir

24.İSMET BOZDAĞ

ki, Bolşevikler, Kurtuluş Savaşı günlerinde Ankara hükümeti ile yaptıkları müzakereler sırasında, özellikle Boğazlar konusunu defalarca ele almışlar ve bu konuda söz sahibi olmanın yollarını aramışlardır.

Türkiye'nin bu "ehemmiyeti" yüzünden, Bolşevik hükümeti, Ankara ile daha sıcak ilişkilere girmek için, ilk komünist partisini Türkiye'de kurmuştur: 14 Temmuz 1920. Bu organizasyonu, Başkır halkından

olan ve Bolşeviklerin ilk Ankara temsilciliği görevini yürüten, Şerif Manatov yaptı. Sosyalistleri, komünistleri, her türlü düşüncenin savunucuları ile meşhur Fransa'da bile Komünist Partisi, Türkiye'de kurulduğundan bir yıl sonra, Temmuz 1921'de Paris'te kuruldu. Aynı yıl Çin'de, Belçika ve Almanya'da da bu partinin kurulduğunu görüyoruz.

Benim bundan çıkardığım mana, Sovyetler Birliği için Türkiye'nin, son derece önemli bir ülke olduğudur. Sovyetlerin Akdeniz yolunu elinde tutan ve Ortadoğu ülkeleri ile doğrudan temasını kesen Türkiye'nin jeopolitik konumu, büyük komşumuzu her zaman düşündürmüş ve düşündürmeye devam edecektir!

UZLAŞMAZ ÇIKARLAR

Hükümetler seviyesinde, müteakabil dostluk ve komşuluk duygu ve gösterilerimiz ne ölçüde iyimser tablo çizmiş olursa olsun, Sovyetler Birliği, kendi tabii emniyeti icabı, Türkiye'nin ya kendi uydularından biri olmasını, ya da kendisine ideolojik yakınlık içinde bulunan bir hükümetin elinde bulunmasını isteyecektir. Bunun yolu, Türkiye'de bu istikamette bir kamuoyu oluşturmak olduğunu söylemeye gerek görmüyorum.

Kamuoyu, elbette propaganda ile; propaganda, militanlarla yapılır!.. Militan üretmenin en kolay yolu, çeşitli dernekler kurmaktan; yetiştirilen militanların kullanılması da legal derneklere ve illegal parti hücrelerine yerleştirmekten geçer. Sonra, bu disipline edilmiş militanlar basına, üniversitelere, bürokratik hayatın döne meç noktalarına sızarlar ve aldıkları direktiflerin istikametinde çalışmalarını sürdürürler.

Türkiye'de bunlar olmuştur, olmaktadır, olmaya devam edecektir. Çünkü hiçbir hükümet, bugüne kadar yeraltı çalışmalarını engellememiştir. Ancak biz -bu nazik durumumuzu unutmadan sürekli olarak milletçe uyanık bulunmak zorundayızdır.

26»İSMET BOZDAĞ

Atatürk döneminde illegal Türk Komünist Partililerinin önemli işler çevirebildiklerini pek sanmıyorum. Bay Aclan Sayılın'ın "Türkiye'de Sol Hareketler" adlı kitabında gördüğüme göre, 1923'ten 1938 yılına dek geçen dönemde, Türk Komünist Partisi, durmadan başkan değiştirmiş, siyasi çalkantılar içinde yaşamış, hatta birbirlerini polise ihbar etmişlerdir. Üstelik Komintern ile de sık sık zıtlamışlar. Fakat Komintern'in özel yetiştirilmiş bazı ajanları, Türkiye'de, devleti ve iktidar partisini ele geçirmeye çalıştılar ve bunun için kesif faaliyetlere giriştiler... Kadro Dergisi'nin yayınlanması ve İsmet Paşa'nın bu dergiye başyazı yazmaya ikna edilmiş olması, hareketi Atatürk'ün gözünde deşifre etti. Dergi kapandı, dergi sahibi yurt dışında bir göreve atandı, yazarlar da bürokrasideki yetkilerini kaybettiler.

TÜRKİYE SAVAŞA ZORLANIYOR

Atatürk'ün ölümü, İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesi, İkinci Dünya Savaşının patlaması gibi olaylar Türkiye'de ideolojik ve politik çalışmaları, tepe noktasına kadar çıkardı. Savaş yılları içinde çıkan gazeteleri gözden geçirenler, bu mücadelenin nasıl kıyasıya geçtiğini göreceklerdir. Komünistler, kendilerinden olmayan her kişiyi ve her hareketi "faşist" tanıtarak hedef tahtası haline getirdiler. Türkiye'yi, Sovyetlerin müttefiki olan İngiltere ve Fransa ile birlikte savaşa girmeye zorladılar. Burada, ülkemizdeki komünist hareketlerin tarihini yazmadığımız için, sadece bazı hatırlatmalar yapmakla yetiniyorum. Ancak 27 Mayıs Hareketi'nin mimarı sayılan Bay Dünder Seyhan, komünizm ideolojisi için: "Türkiye'de fikir" diye, siyasi, iktisadi ve sosyal kargaşalık getirmelerinden çokça çıkarı olanların, ilme bürünmüş, yaldızlı doktrin pankartları, bizim gibilere taharet bezi bile olamazdı demek... Samimiyetine rağmen, kitabında kullandığı: "Türkiye, yarı-feodalite dönemindedir", "Faşist hükümet", "Ezilenlerin savaşına katılmak" gibi komünistlerin çokça kullandığı deyimler, onun da bu propaganda sözlerden sakınmamış olduğunu gösterir.

28-İSMET BOZDAĞ

Ancak o günlerde, o kadar kesif bir propaganda savaşı içine girilmişti ki, değer yargıları her gün değişiyor, kavramlar, yeni yeni manalar kazanıyordu. Sakınmak mümkün değildi- Bu sebeple, "Bazı deyimlerin kullanılmış oluşunu", kimseyi suçlamak için söylemiyorum. Sadece, bazı Marksist deyimlerden olduğu kadar, propagandasının taşıdığı düşüncelerden de kurtulmanın, sıyrılmmanın pek kolay olmadığını işaret etmek istiyorum.

İkinci Dünya Savaşı boyunca ve savaş sonrası Demokrat Parti iktidara gelinceye kadar komünistlerle, legal ve illegal bütün kuruluşları ile hükümeti "Faşist" suçlamaları ile yıpratmaya çalıştılar. 1945 sonlarında Demokrat Parti kurulunca, komünistlerin hükümeti yıpratmak için yaptıkları propagandalar, demokrasiyi savunmak biçimine dönüştü- 1932'lerde Cumhuriyet Halk Partisi yolu ile devleti ele geçirmeyi nasıl denemişlerse, Demokrat Parti'nin kurulduğu 1945 yılında da beni ve arkadaşlarımı ele geçirme denemelerine giriştiler. Bize yaklaşmak için, Milli Mücadele günlerinin dahiliye vekillerinden Cami Baykurt ile Atatürk'ün Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ı kullanıyorlardı.

KOMÜNİSTLERİN ÜMİTLERİ

Komünistlerin, 31 Temmuz 1945'te hazırladıkları bir programla ortaya koydukları "Milli Birlik Cephesi", Ankara, İstanbul ve İzmir'de çıkardıkları dergiler, gazeteler, kurdukları derneklerle sürekli olarak ve kesif bir biçimde, hem muhalefet yaratmaya ve hem bu yaratılan muhalefeti, bir cephede disipline etmeye çalıştılar ve en sonunda beş ay kadar sonra Türk gençliği bu sinsî hareketi büyük bir miting ve nümayişlerle durdurdu! (4 Aralık 1945) Bu hareket komünizmin Türkiye'deki hızını biraz kesti, ama, elbette durduramadı. İlegal Türk Komünist Partisi ve onun kurduğu "Barış Sevenler Derneği" ile "Türkiye Gençler Derneği" ve "İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği" gibi kuruluşlarla, Ankara'da "Yurt ve Dünya", "Adımlar" gibi dergileri, İstanbul'da Tan Gazetesi ile çalışmalarını örgüt altından sürdürüyorlardı.

Demokrat Parti'ye, "Yarının İktidarı" gözü ile baktıkları için, içimize sızmaya çalıştılar. Bazıları sızabildi de... Fakat bunlar kısa bir zamanda teşhis edilip partiden uzaklaştırıldılar. Sızabilenlerin sayılarını hatırlamıyorum, ama üçü beşi geçmezler...

30»İSMET BOZDAĞ

1950'de Demokrat Parti olarak iktidara geldiğimiz zaman, bizi alkışlayanların arasında, komünistler de vardı. Çünkü bunlar, bizim vaat ettiğimiz demokratik ortamdan yararlanacaklarını, teşkilatlarını genişleteceklerini, basın özgürlüğünden faydalanıp bol bol komünist propagandası yapabileceklerini zan ve ümit ediyorlardı, sanırım... Fakat bu hayallerinin ömrü çok kısa oldu. Türkiye, Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyarak Kore'ye asker göndermeye karar verince, bir kıyamettir koptu.

Fakat o günlerde Demokrat Parti iktidarı, o kadar yeni idi ve aldığı kararlarla Batı anlamında bir demokratik ortam yaratmak azminde olduğunu o kadar göstermişti ki, ilk günler, basında da, Halk Partisi'nde de hemen hiçbir ciddi hareket yaratamadılar.. Fakat İstanbul'da dağıtılan beyannameler, İzmir'de Kore'ye gidecek askerin binecekleri vagonlara yazılan yazılar -komünist militanların gayretleri ile- basında ve muhalefet partisinde bir halk hareketi izlenimi vermeye muvaffak oldular.

TKPYİ ÇÖKERTME OPERASYONU

Nitekim muhalefet partisi Başkanı İsmet İnönü de, Kore'ye asker gönderilmesine değil de, parlamentodan geçirilmeden gönderilmesine itiraz ediyor ve eleştirilerini bu hukuki noktada topluyordu. Çünkü Rusların Boğazlar üzerinde hak, doğu sınırlarımızdan toprak istemelerine, o günkü cumhurbaşkanı olarak İsmet Paşa muhatap olmuştu! İtirazını esasa tevcih edemezdi!

Hükümet, bir komünistin tutuklanması ve üzerinde bazı belgelerin bulunması üzerine, o zamana kadar elde biriktirilmiş bilgilerden yararlanarak geniş bir tutuklama yaptı ve Türk Komünist Parti-si'ni çökertti. Bunlar mahkemelere verildiler, duruşmaları yapıldı ve aldıkları cezalarını cezaevlerinde tamamladılar. "Barış Severler Derneği" de bu arada ele geçti ve kapatıldı. Yöneticileri mahkum edilerek cezalarını çektiler. Ancak bu derneğin yöneticileri arasında, Behice Boran'ın da bulunduğunu, bu kadar yıl sonra bile hatırladığımı söylemek isterim! Zaten barış demekleri, ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra Moskova'da kurulan barış derneğinin dünya yüzüne yayılmasından ibaret olduğu, bu derneğin Ankara'daki muhakemesi sırasında belgelere bağlanmış bulunuyordu.

32 .İSMET BOZDAĞ

İşte Demokrat Parti, Kore'ye asker gönderme kararı aldıktan ve bunu, bütün dünyanın takdirini toplayacak biçimde başardıktan sonra, Türk komünistleri, Demokrat Parti'nin kendisini eleştirmeye yöneldiler. Basına, derneklere, partilere, kuruluşlara sızışlar, köprü başlarına yerleşmişler, çıkardıkları "Fısıltı Gazetesi" ile Demokrat Parti'yi, tertipler, iftiralar, yalan haberler, tezvirlere yıpratıp çökertmek için ellerinden ne geliyorsa, esirgememişlerdir! Kim Demokrat Parti'ye karşı ise, komünistler hemen onun yanında yer alıyorlar, onu arkalıyorlar, onu kahraman ilan ederek, toplumda Donkişot üretmeye çalışıyorlardı.

Hele 1954 seçimlerinin muhalefet için bir hezimet olması, komünistlere ve yandaşlarına ağır bir darbe oldu. Önce, sindiler, sustular ve mağlubiyetlerini içlerine sindirdikten sonra, yeniden harekete geçtiler. Fakat artık, Komünist Partisi olarak ciddi bir kuvvet değildiler. Muhalefet partilerinde ve özellikle ana muhalefet olan Halk Partisi'nden söz sahibi olma yolunu tuttular, partinin ideolojisini bile, parti binası içinde kurmaya muvaffak oldukları bir büroda işliyorlar, politikasını yönlendiriyorlardı. Bu işin başında görev almış bulunanlar, 27 Mayıs'tan sonra, çıkardıkları dergiler, yazdıkları kitaplarla "Orduyu Marksist bir ihtilale sürüklemek" istedikleri iddiasıyla mahkemeye verilmişlerdir!

KOMÜNİSTLER, TÜRKİYE'DE KÖSTEBEKTİR

Bizim gibi memleketlerde komünistler, ortada görünmezler; hepsi, köstebek gibi yerin altında yaşar!.. Hiçbir fikre ve harekete tek başlarına sahip çıkmazlar. Ancak, iktidarı zayıflatacak her hareketin içinde, hemen yerlerini alırlar. Demokrat Parti'nin, "Hürriyet Partisi" olarak bölünmesinde komünistlerin ne ölçüde rol aldıklarını bilmek benim için mümkün değildir; fakat bölünmeyi takip eden günlerde "İktidar, halkoyunda tükenmiş, erimiştir. Parlamento, kamuoyu ile ters orantıya düşmüştür!" kampanyasında

komünistlerin parmağı olduğunu herkes gibi ben de biliyorum. Ancak kendileri ortalıkta görünmüyorlar, bütün bu sosyal kundaklamaları, Halk Partisi sözcülerini kullanarak, başarmayı beceriyorlardı. Hatırlanacağı gibi, iktidar partisi, bu yaratılan huzursuzluğu bastırmak maksadı ile "erken seçim" kararını aldı ve 1958'de yapılması gereken seçimleri 1957 yılına çekti. Bu seçimler sonunda iktidar değişmemiştir ama muhalefet çok değişmişti; Meclis'te 178 sandalyeye sahip olmalarını, kimlere borçlu olduklarını biliyorlardı.

34 • İSMET BOZDAĞ

Adli teminat altında cereyan eden seçimlere gölge düşürecek demeçler ve bildirimler, birbirini izledi.

Büyük gazeteler, bu eğilimi destekliyorlardı. Hikmet Kıvılcımlı adında bir komünist, "Vatan Partisi" adı arkasına gizlenerek legal bir komünist partisi kurmuştu!

Hükümetin "Vatan Partisi"ni kapatması, Hikmet Kıvılcımlı'yı tutuklamasıyla olay oldu. Halk Partisi, ana muhalefeti, seçimlerde imzaladığı bonoları, şimdi komünistlere ödemeye çalışıyordu. Uzatmayayım, işte bu hengame içinde Demokrat Parti çoğunluğu, Halk Partisi tarafından sabote edilen Meclis çalışmalarını nizam altına almak için "İç tüzük" tadili teklifini Meclis'e getirdi. Üniversite, bu konu hiç üzerine vazife değilken, olayın karşısında dikildi. Basın, üniversite ve muhalefetin yanında yer aldı ve bu başlangıç, herkesin bildiği "Tahkikat Komisyonu"nun kurulmasına kadar uzadı.

Aslında Halk Partisi'nin Başvekil Menderes hakkında "Soruşturma Önergesi" vermesi de, gazetelerin o günlerde Kore'de bir halk galeyanını büyük boyutta resimler ve şişirilmiş haberlerle göstermesi de, komünist tezgahlarında dokunup çıkmıştı! Aslında tahkikat komisyonu, zaten bunu araştırmak için kuruluyordu!.

27 MAYIS OLAYININ TEMEL TAŞI: MECLİS TAHKİKAT KOMİSYONU

27 Mayıs askeri olup birisinin temel taşı, iktidara atlama tahtası olan Meclis Tahkik Komisyonu üstünde durmak istiyorum. Burada bu komisyonun kurulması ve yetkilerini -o zaman buna muhatap olan Halk Partisi'ne karşı değil- o zaman, sadece İstanbul Üniversitesi'nde kürsü sahibi ve meslekleri "Hukuk" olan bazı profesörleri muhatap tutarak yapmak istiyorum: 1924 Atatürk Anayasası, hangi hukuk mantığı, hangi hukuk geleneği ile TBMM'nin bir "Tahkikat Komisyonu" kurmasını ve bu komisyona, "Adli bazı yetkilerin" verilmesini engeller?

Bugüne kadar bu komisyonun anayasaya aykırı olduğunu yazan ve konuşana çok rastladım da, neden anayasaya aykırı olduğunu -ister anayasanın içinden alınacak maddelerle, ister 1924 Anayasası gibi, bütün yetkileri Meclis'te toplayan bir anayasaya vücut veren anayasa hukuku ile- açıklayan bir bilginine rastlayamadım!. Onun için -bu konu üzerinde 26 yıl geçmiş olmasına rağmen- bugün hâlâ bazıları hayatta olan "Fetvacı" profesörlere soruyorum: Dünya hu-

36'İSMET BOZDAĞ

kuk literatüründen bana örnek gösteriniz; İngiltere'de parlamento, sadece kadını erkek, erkeği kadın yapmaya muktedir değildir de, bir parlamento ekseriyeti, memleketin selameti için, bir muhalefet partisi içinde "devletin yıkıcı faaliyet odaklarının" oluşturulup oluşturulmadığını, bir başka deyimle, anayasayı yıkmaya yönelik bir darbe hazırlığı içinde bulunup bulunmadığını araştırma hakkına sahip değildir, öyle mi?.. Hem de, 1924 Anayasası gibi, bütün güçleri nefsinde toplayan bir anayasa hukuku içinde!..

Ne yapacaktı, böyle bir "ihbar" veya "belirti" karşısında Meclis çoğunluğu? Mahkemeye mi başvuracaktı?.. Ya mahkemeler, kimin adına "kaza hakkını" yürütmektedirler?.. TBMM adına değil mi?.. Beni, şu mütearifeyi açıklamaya mecbur ediyorlar: Daha dünyada "vekilin haiz olduğu hakları, "asil" in kullanamayacağını benimseyen bir mantık, bir hukuk icat edilmemiştir!

TARTIŞILMAZ KURALLAR

Bedahet olduğu için, mantığın zorunlu neticesi olduğu için hukukun "Mütearife" olarak benimsediği üç gerçeği, burada hatırlatmak zorunda kalıyorum; çünkü hukukçularımız, nedense bu gerçekleri görmezden gelmek eğilimindedirler. Hatırdan çıkarılmaması gereken mütearifler, şunlar:

- 1- "Asil'in her zaman "vekil" in haklarına sahip olduğu tartışılmaz.
- 2- Meşruiyet kaynağının halk olduğu tartışılmaz.
- 3- "Çokluk" un, "bütün" ü temsil ettiği tartışılmaz. Çünkü bunlar, mantığın binnetice hukukun mütearifleridir.

Şimdi, İngiliz parlamentosunun nelere muktedir olduğunu hatırladıktan sonra düşünelim: Peki, ama İngiliz parlamentosunun üstünde bir "Lordlar Kamarası", bir "Kral" vardır ve öyleyken bu derece güçlüdür. Atatürk Anayasası'nın üstünde hiçbir şey yoktur! Tek hakimiyet kaynağı millet, tek hakim güç, TBMM'dir. istiklal mahkemeleri, TBMM adına adam asıyordu. Halbuki o zaman İstanbul'da hem başka bir hükümet, hem de padişah vardı.

38-İSMET BOZDAĞ

1924 Anayasası, 1921 Anayasası'nın genişletilmiş biçiminden başka bir şey değildir. Ülkenin bekası ve anayasanın hükümlerinin olması söz konusu olduğu zaman, bu anayasanın taşıdığı hukuk formasyonunda Meclis'i engelleyen en küçük bir hukuk barajı bile yoktur. Eğer Yassıada'da kurulan sözde Adalet Divanı denilen mahkeme hukuk kuralları içinde işleseydi, elbette bunları açıklayıp savunacak birçok arkadaşımız ortaya çıkacaktı.

Benden, 27 Mayıs'ı anlatmamı istiyorsunuz! Evet, ama 27 Mayıs hareketinin gerekçeleri bunlardır. Üniversitelerimizin erişilmez bilgi unvanlarını taşıyan bu baylar, davetli olarak gittikleri Ankara'da, iktidarı ele geçiren genç subaylara gerçeği anlatacaklarına, hukuk yolunu açacaklarına, hukuk ile, bilgi ile, hatta insaf ile ilişkisi olmayan bir fetva yazmaları, Atatürk Türkiye'si'nin üniversite ayıbı olarak tarihe geçecektir...

Bu sayın Anayasa bilginlerine soruyorum: Modern devlet yönetiminde meşruiyetin kaynağı nedir? Halk değil mi? Demokrasi, halka dayandığı, halkın kendi kendisini yönetme felsefesini temsil ve telif ettiği için, muteber sayılmıyor mu? 1924 Anayasası, hakimiyet hakkını, işte bu muteber temele, halk hakimiyeti temeline dayandırmıştır; hem de hiçbir kayıt ve şart benimsemeksizin!..

SARAYDAN HALKA DÖNEN KUDRET

Milyonlarca insan, kendi kendisini idare edebilmek için doğrudan temsilciler seçiyor ve seçtikleri temsilcilerin oluşturduğu Meclis, kanun yapma, yönetme ve kaza haklarını nefsinde temsil ediyorsa, ideal demokrasiyi gerçekleştiriyor, demektir! Atatürk hükümlerlik hakkını, Saray'dan halka kaydırırken, bu en ileri demokrasiyi tahakkuk ettirmek yolundaydı. Eğer Atatürk Anayasası'nda kaza hakkı, yumuşak bir ayırımla, bağımsız mahkemelere verilmişse, bu vazife tevdi, tıpkı "yönetim hakkının" Türk Anayasası'nın temelini yapan demokraside, bütün haklar, bütün görevler, TBMM'nin şahsi-yet-i maneviyesinde mündemictir!.. İstediği an, hükümeti görevinden alabileceği gibi, istediği an, istediği mahkemeyi murakabe edebilir, gerekli görürse, verdiği karar veya kararları iptal edebilir ve yeni kararlar ikame etmek hakkına sahiptir! Mahkemelerin verdikleri idam kararlarını Meclis, nasıl tasdik veya af sureti ile değiştiriyor, böylece "irade beyan ediyor" ise, bizzat araştırma ve hükmetme iradesini de -kendi içinden çıkardığı- bir komisyona, görev olarak verebilir!.. Çünkü hakimiyetin icraya intikal eden bütün safhalarında tek meşruiyet ve yetki TBMM'dir. Yasa yapma ve hükümet etme

40 • İSMET BOZDAĞ

hakkı nasıl Meclis'e aitse, elbette kaza hakkı da münhasıran Meclis'e aittir ve bunu kullanma biçimini tayin etmek de yalnızca TBMM'nin yetkisi içindedir.

İşte, böylesine yetkilerle donanmış bir Meclis, rejime yönelik bazı tertiplerin olduğunu haber almış ve bunu tahkik etmek ihtiyacını duymuşsa, bunca önemli bir konuyu, elbette kendisi ele alacaktır! Seçilmiş belirlenmiş kimselerden bir komisyon kurar, bu komisyona dilediği yetkileri verir, "kendi nefsinde mündemich" haklarla bu komisyonu dilediği gibi donatır!.. Bunun hukuki dayanağı; nasıl millet, büyük bir kalabalık teşkil ettiği için hakimiyet hakkını bizzat kullanamıyor, bu hakkını kullanmak için -seçim yolu ile- bir meclis kuruyorsa, bu kurulan Meclis de bir konuyu, tam kadro halinde inceleyemeyeceği hallerde, bir komisyon kurar ve bu komisyona "görev" ve "yetki" verir. Vereceği görev kendisine ait olduğu gibi, vereceği yetki de kendisine aittir. Hükümetler, nasıl Meclis'te aldıkları görev ve yetki ile iş görüyorlarsa, komisyonlar da Meclis'ten **aldıkları** görev ve yetki ile iş görecekler ve yalnız Meclis tarafından murakabe edilebileceklerdir.

Atatürk Anayasası'nın felsefi bütünlüğü bunu gerektirir! Çünkü hakimiyetin hiçbir ortağı yoktur..

"Meclis", doğrudan doğruya millete niyabet eder! 27 Mayıs ertesini, Ankara'da toplanıp Millî Birlik Komitesinin ihtilal dosyasına bir meşruiyet raporu koyan hukuk bilginlerimiz, sanki o anda yürürlükte olan Atatürk Anayasası değil de, kendilerinin sonradan yaptıkları 1961 Anayasası yürürlükteymiş gibi davranarak, (ve mine'l-garâib) "İktidarın meşruiyetini kaybettiğini" yazmak gafletini göstermiştir.

MARKSİSTLER, NASIL İMZALADI?

"Batı aktarmacılığı" ile tanınmış anayasa hukukçularımızı bir kenara koyuyorum; fakat hukuk formasyonları **yanında** Marksist formasyondan da geçmiş oldukları bilinen bazı anayasaçılarımızın - 1924 Anayasası'nı yorumlarken- nasıl olup da hükümetin meşruiyetini "...Ordu, kaza ve ilim müesseseleriyle işbirliği yapmadığı için kaybettiğini" yazan bir rapora imza koyabildiklerine -aradan 26 yıl geçmiş olduğu halde- halâ şaşıyorum. Sormak lazımdır: Hakimiyeti, birtakım kuruluşlarla birlikte paylaşmak, kayıtsız şartsız halk hakimiyetinden kaçmak değildir de nedir? Böyle bir hükme imza koymak, hukuki formasyonlarına olduğu kadar, siyasi formasyonlarına da ters düşmüş olmuyor mu?

Ayrıca demokrasi, çoğunluğun azınlıktan daha akıllı, daha becerikli, daha faziletli olduğu mütearifesine dayanır. Onun içindir ki milletler, yönetilmeyi reddeder, kendi kendilerini yönetmeye heves ederler.

Çoğunluğun aldanmayacağı mütearifesi olmasaydı, demokrasi olmazdı. Demokrasinin temeli budur. O halde, iktidarı teşkil eden

42.İSMET BOZDAĞ

çoğunluğun, muhalefeti teşkil eden azınlığın fikrine de önem vermesi gerektiği kaziyesi, bir parlamenter demokrasi şartı değil, bir parlamenter demokrasi adabıdır. Kendilerine saygı duyulmasını isteyenler, saygı beklediklerine karşı, saygı duymalıdır! Eğer muhalefet, muhalefetin gerektirdiği şartlar içinde çalışıyorsa, iktidarlar da, iktidarın gerektiği şartlar içinde çalışacaklardır. Fakat 1960 yılı günlerinde olduğu gibi, muhalefet, mücadelesini parlamento dışına çıkarmışsa, birtakım şüpheli güçlerle işbirliği içine düşmüşse, kendi tüzüğüne koyduğu kuralları çiğneyip, "hücre esasına dayalı" bir parti haline dönüşmüşse ve memlekette bir isyan patlatma hazırlığı içinde kaynıyorsa, kendisi ile danışılır meşru bir parlamenter güç olma vasıflarını kaybeder ve Meclisin Tahkikat Komisyonu'na muhatap olur! Herhalde dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir iktidar bu şartlar içinde böyle bir muhalefetten akıl danışmamıştır. Böyle bir danışma, evinizde, elinde tabancası ile yakaladığınız bir adama, "sebeb-i teşrifini" sormak gibidir.

ÖĞRENMEK, MECLİSİN HAKKIDIR

Muhalefet partisi üzerinde bu çeşit söylentilerin sokağa döküldüğü, bazı delillerin ele geçtiği, parlamento topluluğu içinde oluşması gereken tartışmaların, vatandaş topluluklarına kaydırıldığı halde Meclis çoğunluğu, elbette bilgi sahibi olmak isteyecek, elbette bir tahkikat komisyonu kurarak keyfiyeti anlamaya çalışacaktır. Sınırlı araştırmalar yapmak için tahkikat komisyonlarının kurulması, bir anayasa hukuku gereği olduğu kadar, bir parlamenter nizamın gelenekleri icabıdır. Eğer bir tahkikat komisyonunun fikrini almak ihtiyacını duyduğu kimselerden bazıları, bu davete icabet etmiyorlarsa, veya tahkikatın uzaması halinde daha fazla kalamayacaklarını beyan ederek çekip gitmeye yelteniyorlarsa, bu olaylar, tahkikat komisyonunun kurulmasındaki isabeti belgeledikleri gibi, bu komisyona "gözaltı etmek" yolunda bir yetki tanınmasının gerekçesini de teşkil ederler. Nitekim Meclis, bu gibi serkeşlikler karşısında, kurduğu Tahkikat Komisyonuna, kaza hiyerarşisinin ilk kademesinde oturan bir "sorgu hakiminin" en sade haklarından birini "gözaltı" etmek hakkını, tereddüt etmeden tevdi etmiştir.

44 • İSMET BOZDAĞ

Bu noktada muhalefetin açıklama görüşü "Meclis Tahkikat Ko-misyonu"na bir "kaza" hakkı verilmiş ise, bu tutum, bir anayasa ihlalidir ve anayasayı böylece ihlal eden Demokrat Parti, meşruiyet dışına düşmüştür. Bu yorumun altına, 1960 yılı 27 Eylül sabahında uçakla Ankara'ya taşınan İstanbul Üniversitesi profesörlerinin imzası da yerleşmiştir!

Tafsilatlı gerekçe açıklanmamış olmakla birlikte, bu hukuk görüşünün geleneği, Monteskiyo'ya kadar uzar. Batı'nın, kendine has toplum yapısında çıkmıştır. İktidarda bulunan sınıf, muhalefette kalan sınıfa, kendisini ezmeyeceğine, adaletle davranacağına teminat göstermek için, birçok milli kuruluşlarla birlikte, hakimlere de hem bağımsızlık, hem mutlak bir kaza hakkı tanımıştır. Bu hak, yalnız halk adına değil, aynı zamanda bu hakkı nefsinde yüzyıllarca taşımış kral adına da verilmektedir-

BATI'NIN DENGE DEMOKRASİSİ

Mahkemelerin ve bazı kuruluşların, batı toplumu içinde böylesine bazı muhtariyetleri olmamış olsaydı, toplum yaşayamaz, sınıf kavgaları içinde eriyip yok olurdu. Batı toplumları, birbirini tatmin ve temin etmek durumunda olan iki sınıfı yan yana yaşatmak zarureti yüzünden, kuruluş meşruiyetini halktan yönetim meşruiyetini ekseriyetten alan gerçek demokrasi yerine, seçime dayalı halk hakimiyetini - muhtar toplum kuruluşlarıyla- kısıtlayan denge demokrasisine itibar etmek zorunda kalmıştır.

Türkiye, sınıflara dayalı bir toplum yapısı içinde olmadığı için, Atatürk, saray hakimiyetini halka kaydırmak suretiyle ideal demokrasinin temellerini atmış ve her türlü meşruiyeti ve hakları kaynaklık yapmak yetki mihrakını, seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlamıştır. "Hakimiyet, kayıtsız şartsız milletindir" sözünün başka bir anlamı olabilir mi?

Böyle bir Meclis, kurduğu Tahkikat Komisyonuna -gerekirse-her türlü hakkı ve yetkiyi verebilir. Çünkü, kendisini sınırlayan başka bir güç, başka bir engel yoktur. Bizim anayasa hukuk uzmanları-

46 • İSMET BOZDAĞ

mız, Batı demokrasisi hukukunu da aktarma yolu ile benimsedikleri için, 27 Mayıs'ta, Meclis Tahkik Komisyonu'na "gözaltı etmek" yetkisi verilmesini, bir anayasa ihlâli gibi gördüler. Çünkü Batı Anayasa hukukunda kaza hakkına müdahale, anayasa ihlâli anlamı taşır, tabii, bazı şartlar içinde...

1950-60 Türkiye'si'ni bilinçli olarak yaşamış ve günümüze kadar, olaylar karşısında düşünme-düşüne gelmiş insanlar, hemen görecektir ki, 27 Mayıs, bir meşruiyet *buhranı* hareketi olmadığı gibi, bir *hürriyet buhranı* hareketi de değildir. Tersine, Demokrat Par-ti'nin Türkiye'ye getirdiği geniş hürriyet ortamından yararlananlar, hürriyetleri kötüye kullana-kullana iktidarı, hürriyetleri geçici olarak kısıtlayan kanunlar yapmaya zorlamışlar, sonra da bu kanunlar karşısında en büyük gürültüyü kendileri koparmışlardır! Muhalefete, Halk Partisi sözcülük ediyor, evet... Fakat acaba, hangi fısıltıları dinleyerek?..

Kurbağayı, suyu geçene kadar sırtına binmeye ikna eden akrebin, sonunda ne yaptığını elbette biliyorsunuz!.. Kıyıya gelince kurbağayı sokuvermiş! Komünistler de -o sıra- Halk Partisi'nin sırtında suyu geçmek istiyorlardı; sonrasını, hepimiz biliyoruz ve ibretle gördük: İsmet Paşa, kurucularından biri olduğu partisinden istifa etmek zorunda kaldı ve bu kahr içinde öldü sonunda... Gerçekten acı bir son!.. Yaşamak için, başkasına yaslanmak zorunda kalacak her toplumun, her kuruluşun, her kişinin başına gelecek olan budur!.. Uyuşmak, güç birliği etmek başka şey; gayrinin gücü ile bir yere gelmek başka şey!

İNSAN, MİSYON YÜKLENİR

Komünistlerin, gözüpek kişiler olduklarını bilirim. Bir misyon alan kişinin gözüpek olur... Komünist ajanları, insanı, bu misyon yüklenme eğiliminden yakalarlar!.. Vatanseverlik, insan-severlik, topluma hizmet etmek ve üstün kişi olma heyecanı, hemen herkes de az çok vardır, insanın bu zayıf ve mahrem cephesi, bir ajanın, ya da militanın eline geçti mi, çalkantılı bir fikir fırtınasının ortasına düşer kişi!.. Önceleri, kendisine söylenenlerin doğrusunu yanlışını fark ederken, giderek, bu temyiz kabiliyeti azalır ve sonunda söner... Artık kişinin beyni, bazı fikirlerle çamaşır gibi yıkanacak hale gelmiştir!.. O da -bir süre sonra- militan olur çıkar, böylece...

Demokrat Parti'nin, 1951 yılında Komünist Partisini çökertmesi ve taraftarlarını mahkum edip cezaevlerine kapaması, komünistleri, başka yollar denemeye itti. Halk Partisi'ne sızmaları bu yüzdendir, Halk Partili görünerek yıkıcı propagandalarla iktidarı yıpratmaya çalışmaları bu yüzdendir; üniversite gibi, ordu gibi, köklü kuruluşlara politika dışında kalması gereken kuruluşlara sokularak hoşnutsuzluk ortamı yaratmaları bu yüzdendir. Fakat komünistleri asıl küplere bindiren, Demokrat Parti'nin Türkiye'de yaratma yoluna

48 • İSMET BOZDAĞ

girdiği yeni bir kalkınma hamlesi idi. Eğer Demokrat Parti bu hamlesinde başarıya ulaşırsa, komünistlerin işi güçtü; ilerde çok zorlanacaklardı. Tek çıkar yol, Demokrat Parti iktidarını sistemli propagandalarla yıpratmak, hükümetin sınırlarını bozmak, onları, memleket hizmetlerine koşulacaklarına, kavga ortamına çekmekti!..

Biz, bu gerçeğin farkında idik, ama komünistleri arkasına alan ana muhalefet partisi, kendisini bu yolun iktidara götüreceğini hesaplayarak, Demokrat Parti hükümetlerinin -sürekli olarak- karşısına çıktı. 27 Mayıs ortamına partiler böyle bir gaflet tablosu içinde girdiler.

Belki bazıları, benim komünistlerin güçlerini mübalağa ettiğimi düşünebilirler... Eğer gerçekten bu faaliyetleri ve aldıkları neticeleri yakından takip etmemişlerse, kendilerini haksız bulmam... Fakat uyarmak için söylüyorum: Türkiye'de komünizmi, bir avuç Türk komünistinin gayretleri olarak düşünmek çok yanlıştır! Bu bir avuç insanın arkasında, Sovyetler Birliği'nin bütün dünyaya yayılmış propaganda gücü, destek mihrakları, finans kaynakları ve yine bütün dünyaya yayılmış komünist sempatanlarının arkalamaları vardır.

Sadece 1980'den bu yana, Türkiye'de terör ve tedhiş elemanı olarak görev almış komünistlere karşı girişilen resmi tutum yüzünden, Türk hükümetinin, Avrupa devletlerinin kurdukları teşekküllerde nasıl hırpalanmaya çalışıldığını hatırlayanlar, sözlerimi daha iyi değerlendireceklerdir, sanıyorum. Ben, konumuzdan uzaklaşmamak için, çok çarpıcı bir Örnekle hatırlatma yapacağım ve bir hatıramı dile getireceğim

ASILMAYA GİDİYORDUK!

Yassıada'da ölüme mahkum edildik; kararın infazı için bir hücumbot İçinde İmralı Adası'na gidiyorduk. Arkadaşların hepsi, büyük bir vakar içinde sükunetlerini muhafaza ediyorlardı. Bu kadar yıl sonra açıkça söylüyorum; korkmamıştım, arkadaşlarımda da hiçbir korku belirtisi yoktu. Belki o anda her biri, zihinlerinde bir muhasebe yapmakta veya ailesini düşünmekteydi. Sessizliği dağıtmak için, son kabinemizin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya, yüksek sesle sordum:

- Fatin Bey, işi bıraktığımız zaman, bizim Ortak Pazar için yaptığımız müracaat hangi safhadaydı?.. Sorumu duyan muhafızlarımız şaşırıldılar, adeta duyduklarına inanmadılar! Biz asılmaya gidiyorduk ve konuştuğumuz mevzu, Ortak Pazar'a yaptığımız müracaattı!.. Rahmetli Zorlu, çok sakin bir sesle anlatmaya başladı; arkadaşlar dikkatle dinliyorlardı, İmralı'ya böyle geldik!..

Bunu anlatmaktan maksadım, Avrupa Ortak Pazarı davası, ortaya atıldığı andan itibaren bizi ilgilendirmiş ve Türkiye'yi -Avru-

50 -İSMET BOZDAĞ

pa'dan çok Asya'da toprakları olduğu için- bu teşekküle almak istemeyen mukavemetçiler, o zamanki hükümet tarafından pasifize edilmiş ve bir Avrupa devleti olduğumuzu ilgililere benimsetmiştik. Bugün Türkiye'nin AET deki durumu, bizim bıraktığımız noktadadır. Oysa bizden sonra gelen hükümetler ve iktidarlar da AET'den yana bir politika izlemişler. Avrupalı bir devlet olduğumuz fikrini savunmuşlardı. Öyleyken, bugün neden hâlâ, bizim Avrupa Ortak Pazarı'na ve Avrupa Parlamentosu'na girme

çabalarımız engelleniyor?-. Neden hâlâ, Türk işçilerinin serbest dolaşım hakkı askıdadır? Neden, bir takım Avrupalı parlamenterler, memleketimize gelerek hapishanelerimizi gezmek ve Türkiye'de siyasi suçlulara işkence yapılıp yapılmadığını araştırmak cüretini kendilerinde buluyorlar?.. Ben söyleyeyim: Büyük komşumuz Sovyetler Birliği, bizim AET'ye katılmamızı istemez de onun için!.. Savunma açısından NATO'ya bağlı Türkiye'nin, bir de Avrupa Ortak Pazarı ve Avrupa parlamentosu gibi teşekküllere girip, kıta devletler ile ekonomik ve politik bütünleşmesi, onun zararınadır da onun için!.. O zaman, Türkiye'ye dokunmak güçleşecek ve Sovyetler Birliği'ni Karadeniz'e kapatan boğazlardaki Türk kilidine, Avrupalı ülkelerin kilitleri de eklenmiş olur da, onun için... Sovyetlerin çıkarına aykırı olan bu durum, onların çıkarlarını korumaya koşulmuş dünyadaki bütün güçleri, bizim aleyhimize, sipere sokmuş olur. Sipere girenlerin içinde Türk komünistleri, komünizanları, hatta "İlerici" görünmek cakası için, bunlara katılmış sütun allameleri de vardır!

SÜTÜN ALLAMELERİ

Özellikle bu sütun allameleri, Türkiye ne zaman Ortak Pazar'a girmek için ciddi bir atılım yapsa, hemen kaleme sarılıp: "Aman, sırası değildir! Bizi tersleyecekler!", "Aman Avrupa Ortak Pazar'ına girersek, Batı sanayisi Türkiye'yi pestil gibi ezer", "Aman, sorduk, soruşturduk, hakiki dostlarımız sabırlı olmamızı öğütüyor, hükümet sakın yanlış bir girişimde bulunmasın!" gibi ürkütücü haberlerle kamuoyu oluşturmaya başlarlar. Ama hükümetler, ne zaman bu felaket tellallarına bakmamış, girişimlerinde, normal politika ölçülerine bağlı kalmışsa, o kadar başarılı olmuşlardır.

Avrupa Pazarı kurulduğu yıllarda, ona belki hemen katılamazdık; ama 5 yıl sonra, hele 10 yıl sonra katılmamak için bir sebep yoktu. Eğer bugün hâlâ aynı noktada duruyor ve sütun allameleri -en yüksek seslerini kullanarak- hükümetlerimize öğüt veriyorlarsa, bu netice, Türk dış politikasının başarısızlığına işaret sayılmasa bile, Sovyet dış politikasının başarısına ciddi bir işarettir.

52 «İSMET BOZDAĞ

Son olarak şunu söylemeliyim ki, Türkiye'de komünistleri, dış komünistlerden tecrit ederek düşünemezsiniz, onlar bir bütündürler... Çünkü, aynı noktadan çıkan emri, aynı metotlarla ve hemzaman olarak tatbik ederler- Türkiye'de Komünist Partisi bir avuç insandır ama, komünistler tehlikelidir!..

MADALYANIN ÖBÜR YÜZÜ

Buraya kadar hep, 27 Mayıs olayının psikolojik, sosyolojik ve politik kaynakları üzerinde durduk ve askerlere müdahale fırsatı veren ortamın nasıl geliştiğini hiç incelemedik.

Evvela, şunu söylemeliyim: Ben, cumhuriyetle beraber yeniden kurulan Atatürk ordusunun politikaya karışacağına hiçbir zaman inanmamışımdır. Bu yolda mütalaa yürütenlerin de sürekli olarak karşlarına çıktım. Çünkü ben, Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte, Osmanlı ordusu geleneklerinin de tarihe gömüldüğü düşüncesinde samimi idim.

Ancak ordu, bir milletin beka teminatıdır. Bu yüzden askerlere, hayatım boyunca yakınlık duymuşumdur. Atatürk döneminde, bakan olarak, başvekil olarak, işlerini kolaylaştırdığım gibi, sonradan devlet başkanı olarak da ilk işlerimden birisi, ordunun modernize edilmesi olmuştur. Hiç unutmam, Demokrat Parti iktidarının ilk aylarında idi; Marmara'da Amiral Sadık Altıncan'ın yönettiği bir tatbikat yapıldı. Ben Cumhurbaşkanı olarak Başvekil Menderes'le birlikte bu tatbikatta bulundum.

54-İSMET BOZDAĞ

Tatbikat başarılı geçmişti. Donanmanın insan gücü, fevkaladeydi; fakat gemiler ve gemilerin donanımı eskimiş, hurdalaşmıştı. Tatbikat sona erdikten sonra, komutanları ve başbakanı da yanıma alarak Yalova'ya geçtim. Orada, komutanlarla, başbakanın önünde ordunun ihtiyaçlarını tartıştık ve birtakım gerekli kararlar aldık. 1950'de ordunun modernizasyonu böylece başlamış oldu.

Bütün devlet hayatımda ordu ihtiyaçları, benim gündemimin daima ilk maddelerinde yer almıştır. Birçok bayramları, yılbaşları mı ordu içinde ve onlarla karavanayı paylaşarak geçirdim. Bu tutumum bir jest, bir politik yatırım falan değildi. Ben her zaman, bu çeşit yatırımlara müstağni kalmışımdır, Fakat orduyu severim, onların arasında bulunmak, benim için daima zevk olmuştur. Tayinlerinde, terfilerinde -devlet reisi olarak- çok dikkatli davrandığımı askerler de bilirler.

1958 yılının başlarında İstanbul'da 9 subay tutuklandı. Hemen olayla ilgilendim; tutuklananların içinde, vakti ile biz muhalefette iken, bize bile ihtilal teklifi yapmış, emekli Albay Cemal Yıldırım da vardı. Bana nakledildiğine göre, Samet Kuşçu adında bir binbaşı, bir askeri cuntanın hükümeti devirmek için hazırlık yapmakta olduğunu ihbar etmiş ve cuntada kimlerin bulunduğunu da açıklamıştı!..

Açıklanan isimlerin arasında, bize bir zamanlar ihtilal teklif eden, yüz bulamayınca da Halk Partisi'ne girip onun koyu taraftarı kesilen emekli Albay Cemal Yıldırım'ın da bulunması dikkatimi çekti ve ehemmiyet atfetmemi gerektirdi. Davayı sonuna kadar dikkatle izledim.

HÜKÜMETE İHANET EDEN BAKAN

Bugün, bu davanın üzerinden 30 yıla yakın zaman geçmiştir. Fakat rahatla hatırlıyorum ki, muhalefetin bu konuda kopardığı yaygaralarla, hükümetin demokratik hürriyetlere gösterdiği büyük itina yüzünden "Cunta" kuran bu subaylar berat ettiler ve cuntaya ihbar eden subay, mahkum oldu. Bu garip yer değiştirmenin sebebini başvekinden sorduğum zaman, "Maalesef, deliller yetersizdi, yapılacak bir şey kalmadı." biçiminde bir cevap aldım.

Halbuki, cuntacı subayların muhakemesi süresinde ana muhalefet partisini tutan gazeteler bir yandan, hükümetin Milli Savunma Bakanı Semi Ergin bir yandan, bu subayları, kanatları altına almaya çalışıyorlar, adeta, mahkemeyi tesir etmek istercesine: "Türk subayı, ihtilal yapmaz!.. Aklının köşesinden bile geçirmez." gibilerden övgüler düzüyorlardı. Muhalefet basını için söylenecek söz olmasa bile, Milli Savunma Bakanı gibi, olaydan şahsen sorumlu bir bakanın -kabineden istifasından sonra bile- bir buçuk ay içinde verdiği iki beyanatta, "Benim subaylarım ihtilal yapmaz! Bunu yakında herkes Öğrenecektir." yollu beyanat vermesini kavramaya imkan yoktur.

56 • İSMET BOZDAĞ

Nitekim, 27 Mayıs olayından sonra yayınlanan hatıralardan, bu Milli Savunma Bakanı'nın, tutuklanan dokuz subayın elebaşısı olan F. Güventürk'ten cuntanın başına geçme daveti aldığını ve bunu kendi kabinesinden, başbakanından bile sakladığını öğrenmek, benim için hiç de sürpriz olmadı... Çünkü dokuz subay olayında o beyanatları veren bir bakanın, ihanet noktasına kadar gidebilmesi, sadece bir tıynet meselesi idi! Anlaşıyor ki, kendisine ihtilale katılma teklifi yapanların ele geçtiğini görünce, yapılan teklifin açıklanmasından korkarak, ihtilalcileri arkalayan beyanatlarla hem onlara güç vermeye çalışıyor, hem de adının açıklanması ihtimalini yok etmeye gayret ediyormuş!.

Dünyanın her yerinde ihtilal girişimleri olabilir, ihtilalciler, yakalanır veya yakalanmazlar, fakat kendi Milli Savunma Bakanı'na ihtilal teklif eden subay da, bu ihtilal teklifini hükümetine duyur-mayan Milli Savunma Bakanı da işitilmiş, görülmüş işlerden değildir, ben -bütün hayatımda- ne böylesi bir çılgınlığa, ne böylesi bir ihanete rastladım!..

İHTİLALCİLERİ KONUŞTURAMADIK

Benim gözümde olay mühimdi. Mahkeme, hangi karara varmış olursa olsun, yapılan ihbarın mutlaka, bir miktar gerçeği taşıdığına inanıyordum. İhbarın hemen akabinde, durumu gözden geçirmek üzere, başbakan, alakalı bakanlar, DP Genel İdare Kurulu üyeleri, Meclis Grubu Başkanvekillerini Çankaya'da toplantıya çağırdım; geldiler. Başbakan, içişleri Bakanı, Milli Savunma Bakanı izahat verdiler. Faruk Güventürk'ün Samet Kuşçu'ya: "Bandırma Hava Üssü ile, 3. Zırhlı Tugay'ın ve 66. Tümen'in hazır olduğunu" söylediği tespit edilmişti.

Açıklama bitince ben konuştum. Atatürk'ün, ordunun politikaya karışması konusunda nasıl hassas olduğunu anlattım; meşru bir iktidarı yıkmayı hedef alan her hareketin mutlaka cezalandırılması gerektiğini ve işin sıkı tutulmasındaki zarureti, bilhassa tebarüz ettirdim. Orada hazır bulunanlar olarak hepimiz, böyle bir hareketin cezalandırılması noktasında, mutabıktık.

Bir hafta sonra, toplantıyı tekrarlıyarak, durumun gelişmesini öğrenmek istedim, geldiler, konuştular.

Bu sefer Milli Savunma Ba-

58« İSMET BOZDAĞ

kanı Semi Ergin, yumuşak bir üslup kullanıyordu: "Darbecilerin mahkemeye verilmesi ve tutuklanması, ordunun bilhassa yüksek rütbeli subayları arasında, huzursuzluk yaratmıştı. Hadisenin şüyyu istenmiyordu. Bu hadise üzerinde alınacak tedbirler, onlar üzerinde tepki yaratabilirdi. Ordu, kendi disiplini içinde meseleyi çözmek fikrinde" idi.

Başbakanın ve Savunma Bakanı'nın yakın düşündüğünü görmek beni şaşırttı. Çünkü Adnan Menderes de, "Kumandanları üzecek tedbirler alınmasına" lüzum görmediğini söylüyordu. Meşru bir nizamın korunmasından yana alınacak tedbirlerin, kumandanlarımızı neden üzeceğini anlamak, mümkün değildi. Fakat Semi Ergin, bu noktada Başbakanı ikna etmiş görünüyordu. Yeniden konuştum ve hadisenin küçümsenecek yanı olmadığını, meselenin üzerine gitmemenin iyilik getirmeyeceğini, uzunderin anlattım. Fakat bütün bu titiz davranışlarıma rağmen darbe sanıklarının kurulan mahkemede berat etmeleri ve aksine olarak, muhbir Samet Kuşçu'nun mahkum edilmesi mümkün olmuştur. Oysa, sonraki olaylar ve yayınlanan hatıralar, ihtilal meraklısı takımın en gözü-pekerlerini yakaladığımız halde, bunları konuşurmadığımız -bütün belgeleriyle-ortaya çıktı: Suçluydular!

9 subayın ele geçirilip tutuklanması, Marksist mihraklarının bir süre sinmesine ve ortamı yeniden değerlendirme ihtiyacı duymalarına yol açmıştı. Bu duraklama, ortalığa bir sükun getirdi. Muhalefet de

eski mevzilerine çekilmiş görünüyordu. Sonradan size göstereceğim belgelerden de anlayacağınız gibi, belli başlı bazı arkadaşlarının yakalanması ve mahkemeye verilmesi, cuntayı paralize etmişti. Her biri kendi başının derdine düşmüş, her biri, savaşacak yer aramaya başlamışlar... Kimi Amerika'da bir vazifeye kendisini atmış, kimi Avrupa elçiliklerimizdeki ataşeliklere uzaklaşmanın yollarını arayıp bulmuş...

59-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

Cumhuriyet Halk Partisi muhalefeti ile cunta arasında hedef birliği olduğundan, Halk Partisi de gelişmeleri değerlendirmek için bir kenara çekilmişti. Ama, 9 subayın mahkemede beraat etmesi ve muhbir Samet Kuşçu'nun mahkum olması, ortalığın yeniden -ve eskisinden de beter- karışmasına sebep oldu. Çünkü muhalefet saflarına sızmış Marksistler, hükümetin, tehlike mihraklarını ezememesinden cesaretlenmişlerdi- Basını -büyük bir gözü peklüikle- kullanıyorlardı. Garibi şu ki: Yazarlar ortada idi, ama suflörler, köstebek ustalığı ile kendilerini saklamayı beceriyorlardı.

1957 seçimlerinden sonra, maksatlı komünistlerle, masum muhalefeti birbirinden ayırt etmek, imkansız hale gelmişti; çünkü her iki taraf da aynı sözleri konuşuyor, aynı noktaları eleştiriyor, aynı fikri paylaşmış görünüyordu. Çünkü Marksist propaganda yapmak, takibat altında idi ama bu propaganda ile toplumda amaçlanan tahribatı muhalefet adı altında yapmak, suç değildi. Bu yüzden komünist -faşisti, muhalifi- küskünü ağızbirliği etmiş, veryansın hükümete atıp tutuyordu.

MUHALEFET POSTUNDA KOMÜNİSTLER

İnşa başka, tahrip başkadır; zulüm başka, hizmet başkadır; demagoji başka, gerçek başkadır, fakat bir takım insanlar ortaya dökülür, inşayı, tahrip gibi, hizmeti zulüm gibi, demagojiyi gerçek gibi gösterir, sonra bunları vesile ederek "iktidar, meşruiyetini kaybetmiştir" demekten sıkılmazsa, ülkede bütün değer yargıları tam bir enflasyon içine düşer, parlamento, hükümet, mahkemeler, iş göremez hale gelir ve bu siyasi felç, ülkeyi kilitler... İşte iktidar acelesi olan muhalefetle, muhalefet postu giymiş komünistler, elbirliği, işbirliği, güç birliği yapmışlar, bunu sağlamaya çalışıyorlardı.

Bu sözlerim, "Komünistler muhalefetle bilinçli bir işbirliği içindeydi" biçiminde anlaşılmalıdır, bu bir suçlama olur. Sadece komünistler, muhalefeti kullanmışlardır, demek yanlış olmaz. Muhalefette zaman zaman bazı mihraklar tarafından kullanılmasına pek ses çıkarmıyordu. Hele Halk Partisi, Marksist uzmanları, parti binasına yerleştirmiş, onlara kurdukları bir büroda partiye yön vermelerine rıza göstermiştir! Bu büroyu, siyasi kanaatini hiçbir zaman saklama-

61 -BİR DARBENİN ANATOMİSİ

miş olan, Doğan Avcioğlu yönetiyordu. O ve arkadaşlarının ürettikleri taktikler uygulanıyor, onların fikirleri, parti bayrağı haline getiriliyordu.

Muhalefet daha 1956 yılında -seçimde hiçbir parti kendisine şans görmediği için olacak- Halk Partisi'nin daveti üzerine "güç birliği"ne gitti. Hatırladığıma göre, İsmet Paşa'nın Heybeli Ada'daki evinde Millet Partisi, Hürriyet Partisi ve Halk Partisi olarak 10 gün üst üste toplandılar, konuştular, sonunda seçimlere güç birliği yaparak girmeyi ve her bir parti, tespit edilecek nispet içinde milletvekili sayısına sahip olmayı benimsedi.

Güç birliği kararı alan partiler, legal muhalefeti temsil ediyorlardı. Fakat bütün dünyada olduğu gibi, memleketimizde de bir illegal muhalefet, yani yeraltı çalışmaları yapan Türk Komünist Partisi vardı. Bu illegal muhalefet, her ne kadar resmen güç birliğine katılmamışsa da, fiilen tam anlamı ile katılmış, hatta muhalefet cephesinin strateji sorumluluğunu üstlenmişti. Çünkü partilerin güç birliği yapması fikri de, Halk Partisi'nin siyasi bürosunda tezgahlanmış, sonra İsmet Paşa'nın evinde müzakereye konmuştur.

"BİZİM RADYO" MOSKOVA'NIN SESİ

Demokrat Parti iktidarı boyunca Türk Komünist Partisi'nin hiçbir faaliyet göstermemesinin sebebi, çalışmaların parti olarak değil de, kişi olarak yapılması. Türkiye'deki komünistlerin "Bizim Radyo" adlı bir yayın organı ile yönetilmeleridir. Bu radyo, Türkiye'den aldığı bazı haberleri çarpıtıyor, kendisine göre yorumluyor, sonra "Demokrasi Cephesi" dediği komünist militanların iktidara karşı ne yapacaklarını sayıp döküyordu. Türkiye'de iktidarın darbesini yemiş komünistlerin kendilerini toparlamaya başladıkları 1956 yılından itibaren 4 yıl bu radyo, Türkiye'deki komünistlere ve muhalefet partisi mensuplarına akıl verdi, fikir dağıttı... Ve ne kadar yazık ki, komünist militanlar gibi, muhalefete mensup kişilerde bu akılları kullandılar, bu fikirleri yaydılar. Aralarında hiçbir organik bağ olmadığı halde, komünist militanlarla, muhalefet sözcülerinin aynı ağız kullanmaları, muhalefet partileri içine sızmaya muvaffak olmuş, komünistlerce sağlandığını çok sonra öğrenebildik. Meclis Tahkikat Komisyonu kararı gerekçelerinden biri de budur!.

1958 yılı ortalarında İstanbul'da Bağdat Paktı'nın bir toplantısı yapılacaktı ve hükümet, pakt üyelerinin gelmesini bekliyordu.

Pakt üyeleri yerine Bağdat'tan son derece müessif bir haber gel-

63-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

di: İrak'ta ihtilal olmuş, Kral Faysal ve ailesi ile Başbakan Nuri es-Sait öldürülmüşlerdi.

Haber, hepimizi üzdü. Gerek genç Kral Faysal, gerekse Başvekil Nuri Paşa, paktın ateşli üyeleriydiler. Yakın dostluk içindeydik. Özellikle Başvekil Adnan Bey, hudutlarımıza bitişik cereyan eden bu olayların siyasi cephesini de ayrıca değerlendirmek zorunda olduğu için, hem kalbi ile, hem kafası ile yorulmuştu, bu yüzden üzüntüsü yüzünden okunuyordu. Sonradan Sovyet Başkanı Kuruçeff, hatıralarında, "Bağdat darbesi cinayetini" Mısır Başbakanı Nasır ile birlikte tezgahladıklarını açıkça yazacaktır!.. Aslında bu darbe, Bağdat Paktı'na bir ceza idi.

Olayın cereyan ettiği günün akşamı "Bizim Radyo", konuyu işlemeye, kendi militanları ile, bizim muhalefet sözcülerine akıl dağıtmaya başladı. Yapılan yorumda, düşmanca emellerle kurulan Bağdat Paktı'nın böylece çöktüğü haber veriliyor ve Irak'ta olduğu gibi, dünyanın öteki ülkelerinde de diktatörlerin aynı akıbete uğrayacağı ileri sürülüyordu. Türkiye'de Adnan Menderes'in dikta kurduğu iftirası, zaten daha önce yapılmış, bu hususta kamuoyu hazırlanmıştı.

Muhalefet sözcüleri, başta İsmet İnönü olmak üzere, konuyu bu istikamette işlemeye başladılar. Büyük gazetelerin tutumu da, bu demeçleri taze yorumlarla desteklemek, anlamlı resimlerle bu kanaati beslemek biçiminde gelişti. Ayrıca, hiçbir esası olmayan haberler uyduruluyor. Irak hududuna Türk askerlerinin yığınak yaptıkları yazılıyordu. Böylece bunalıcı bir tezvir, iftira, yalan kampanyası başlatılmış oldu!.

Elbette bu kampanyalar, iktidar tarafından cevaplandırılıyor, mukabele görüyordu... Fakat her mukabele, daha şiddetli bir iftiraya sebep hazırladığı için, bunalım ortamı her gün biraz daha artarak ve dayanılmaz boyutlara çıkarak, Başvekil Adnan Menderes'in Londra seyahati günlerine geldi dayandı.

BİRİNCİ SAFHANIN BİLANÇOSU

Olup bitenlerden elde ettiğim intibalar ve görüp işittiklerimden anlaşıldığı kadarı ile, daha 1957 seçimleri ertesinde CHP'nin ummadığı ölçüde parlamentere sahip olması, İsmet Paşa'ya iktidar yolunun açılmış olduğu fikrini vermiş olmalıdır, çünkü seçim ertesi başlatılan kampanyalar, her gün biraz daha şiddetlendirilerek sürüp gitti. Türkiye, her gün, sanki ertesi gün seçim sandıklarına gidilecekmiş gibi yüksek bir siyasi tansiyon içinde yaşatıldı.

Bu acele, yalnız İsmet Paşa'da görülüyordu. Daha sonra Halk Partisi'ne iltihak eden Hürriyet Partisi ile Köylü Millet Partisi de ortamı ateşli tutuyorlardı. Hele "Bizim Radyo"nun haber ve yorumlarının - inanılmaz tahrik boyutları içinde- her gün biraz daha şiddetlenerek devam ettiğini söylemeye bile gerek görmüyorum! Sağ ile solu ile topyekun muhalefet, hiçbir ciddi gerekçe göstermeksizin "Erken seçim" peşine düştü!...

Zorlamaların siyasi ortamı iyice karıştıracağı bir sırada, Adnan Menderes, birdenbire ön plana çıkan Kıbrıs konusunu görüşmek için -İngiltere hükümetinin daveti üzerine- siyasi bir heyet halinde Londra'ya gitmeye karar verdi. Kendisini, alana kadar giderek geçirdim ve hayırlı haberle dönmesi dileğinde bulundum. Uçak hareket etti, ben de Çankaya'ya döndüm.

UÇAK LONDRA'DA DÜŞÜYOR

Aradan birkaç saat geçmişti ki, korkunç bir haber, dünyada ve Türkiye'de patladı. Adnan Menderes ve arkadaşlarını taşıyan uçak, Londra Havaalanı'na yakın bir noktada -sis yüzünden- düşmüştü!.. Haber, şok tesiri yaptı. Hemen tamamlayıcı bilgi istedim; bir yandan İngiltere Büyük Elçiliğimiz, bir yandan İngiltere Hükümeti, birbirini takip eden mesajlarla, acılı yüreklerimize su serpen haberler ulaştırdılar: Adnan Menderes kazadan sağ-salim kurtulmuş, meydana yakın bir eve yürüyerek ulaşmış ve bir İngiliz ailesinden arkadaşları için yardım istemişti!

Başvekilin hayatını kurtarmış olması ne kadar sevindirici bir haberse, bazı arkadaşlarının da hayatlarını kaybetmeleri, o kadar bizi kederlere boğdu; çok geçmeden 14 arkadaşımızın kaza yerinde -maalesef- öldüklerini öğrendik! Giden heyetten 9 kişi de yaralı olarak hastanelere yatırılmıştı!

Başvekil ve arkadaşlarına, acılarını paylaştığımı bildiren samimi bir mesaj gönderdikten sonra, ilk iş olarak, oğlum Turgut Bayar ile Özel Tabibim Dr. Prof. Recai Ergüder Paşa'yı uçakla Londra'ya yolladım ve benim başkanlığımda, Meclis Başkanı'nın da katılacağı bir kabine toplantısı yapılmasını istedim.

Ertesi sabah toplandık; son gelen haberler karşısında durumu gözden geçirdik ve o gün için

66»İSMET BOZDAĞ

alınması gerekli fevkalade bir tedbir olmadığı düşüncesinde birleşerek, toplantıyı bitirdik...

Ölen arkadaşlarımız için ne kadar üzülyorsam, hayatlarını kurtaran arkadaşlarımız için -başta, Başvekil Adnan Menderes olmak üzere- elbette seviniyordum. Gerek ölenlerin ve gerekse sağ kalanların aileleriyle gerekli temasları yaptıktan sonra, olayları gelişmesini izlemek ve Londra müzakerelerinin sonucunu beklemekten öte, bu konuda, yapacak bir iş kalmamıştı.

TÜRKİYE BÜTÜNLEŞİYOR

Türkiye'de olay, gerçek bir şok tesiri yaptı. Bazı hastalar, nasıl şokla tedavi edilirse, bazı toplumlarda da olaylar şok etkisi yaparak onları bütünleştirirler. 1956 yılından bu yana topyekun muhalefet, Demokrat Parti'yi hırpalamak pahasına, toplumun çok önemli bazı vasıflarını törpülemiş, kitleler arasında düşmanlık tohumları ekmiş, kamuoyunu, yalan-dolanla şişirmişti... Londra uçak kazası, bütün bunları sildi süpürdü... Türkiye, Başvekili Adnan Menderes'in şahsında adeta yeniden bütünleşmişti. Muhalifi, muvafığı ile Türkiye yekvücut olmuş, ölenlere rahmet, sağ kalanlara afiyet için ellerini duaya kaldırmışlardı. Camilerde hatimler indiriliyor, evlerde mevlitler okunuyor, kurbanlar kesiliyordu... Olayın ertesi günü, TBMM, Mahmut Goloğlu'nun başkanlığında toplandı ve kazada Ölenlerin hatırasını taziz için, saygı duruşu yaptı. Bunu, hükümet adına kazanın vukuu üzerinde yapılan bir açıklama izledi. Daha sonra da parti grup başkanları birer birer söz aldılar. CHP Grup Başkanı Nüvit Yetkin'in partisi adına yaptığı ko-

68*İSMET BOZDAĞ

nuşmanın, ilerideki olayların iyice anlaşılabilmesi için de değerli tarafları olduğundan, aynen okuyorum: "Memleketimizin yüksek menfaatlerini yakından ilgilendiren mühim bir vazifenin ifası maksadı ile, hükümet reisi, hükümet azaları, milletvekilleri, diğer vazifeli vatandaşlarımızı taşıyan uçağın müessif bir kazaya uğraması sonunda, vekil, milletvekili, Halk Partisi Meclis Grubu olarak duyduğumuz teessür, derindir. Bütün milletimizin aynı suretle müteallim olduğunu, bugün de Türk milletine Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin taziyet dileklerinin ulaştırılması takririmizi teyiden bir kere daha istirham ederiz. Bu arada, sayın başvekilimizle, kurtulan diğer vazifelilerin sıhhatte olmasından duyduğumuz teselli ve memnuniyeti ayrıca belirtmek isteriz. Bu vazife şehitlerinin ruhlarını tazim ile anarken, geride bıraktıkları aileleri efradına ve bütün Türk milletine, CHP Meclis Grubu olarak başsağlığı diler, huzurunuzda en derin saygılarımızı arz ederiz."

Dün, ihtilal türküleri söyleyen, Başvekili diktatör olarak gösteren, yalan haberlere kendi şahadetlerini ekleyerek toplumda itibar görmesini sağlayan bu kimselere, ne olmuştu da, bir gece içinde bunca fikir değiştirmişler, Başvekil Adnan Menderes, diktatör Adnan Menderes olmaktan kurtulmuş, bir anda sayın başvekilimiz oluvermişti!..

KAMUOYU BASKISI DENEN ŞEYİ.

İşte kamuoyu baskısı budur!.- Türk milleti, sağı ile solu ile top-yekun muhalefetin 1956 yılından beri sürdürdükleri propagandaları bir nefeste söndürmüş, zırvanın tevil götürmeyeceğini ispat etmişti. Halk Partisi ve onun yüreği şişkin ileri gelenleri, bu kamuoyu baskısı altında yola geldiler ve Türk Milleti ile bütünleşmekten başka yapılacak bir şey olmadığını gördüler. TBMM'de CHP grubu adına yapılan edepli konuşma bunun delilidir.

ismet Paşa, ayrıca kendi adına Başvekil Menderes'e bir başsağlığı telgrafı çekmiş, Adnan Menderes de bu telgrafa, aynı dikkatli nezaketle cevap vermişti- Denebilir ki bu müessif kaza, memleketi bir kargaşalık ortamı kapısından geriye çevirip yeni bir bütünleşmeye götürdüğü için, verdiği üzüntü kadar, memnuniyet de yaratmıştır-Çünkü bu vesile ile, sağlı, sollu topyekun muhalefet parçalanmış, hatta biraz da erimişti. Millî muhalefeti temsil eden partiler, samimiyetle kamuoyu istikametinde yerlerini alırken, gayri millî olduğu -bu sayacağı olaylarla da- ortaya çıkan bizim komünistlerimiz, "dediğim, dedik" inadı ile fısıltı gazetesini yayınlamakta devam ediyorlar ve Londra uçak kazasını ele alan yalan haberler üretiliyorlardı.

70-İSMET BOZDAĞ

Halk arasında geçmiş gibi dolaştırılan bu yalanlardan biri, Türk Sanat Müziği icracısı genç bir hanım güya Menderes'in yakını olduğu için -uçığa binmiş, kazaya uğramış ve şimdi hastanede tedavi görüyormuş ama, olay halktan saklanıyormuş!.. Diğeri de, tıpkı birincisi gibi, yakıştırma bile sayılamayacak kadar muhayyelsiz bir yalan: Düşen uçağın yükleri arasında, için altın dolu iki bavul bulunmuş... Bulan İngilizler şaşırıp kalmışlar... Meğer Menderes, Londra bankalarına yatırmak üzere, yurttan altın kaçırıyormuş!

Bunları, bunca yıl sonra dedikodu yapmak için söyleyemiyorum, elbette!.. Kamuoyununun, böylesine duyarlı biçimde bütünleştiği bir zamanda bile, öteki muhalefet mihrakları, kitleye katılırken, komünistlerin, bu nazik zamanda da meşum türkülerini okumaya devam ettiklerine işaret etmek için, konuşuyorum, iktidara gelme acelesi olanlar, bir yere kadar sosyal tahrip unsuru haline gelebilirler ama, devleti batıracak noktaya kadar hiçbir zaman gidemezler... Çünkü devlet elden giderse, hangi iktidara ulaşacaklar?..

MENDERESİN DÖNÜŞÜ

Menderes yurda dönüp, İstanbul Havalimanı'na indiği zaman, bir muhabbet tufanı her şeyi altüst etti; ellerinde çiçekler, flamalar, bayraklarla yürüyen halk, güvenlik güçlerinin kordonunu yarıncı, ne protokol kaldı ortada, ne tören! Halk, her zaman sevdiklerine dokunmak istemiştir. Bunun için, sevdiği kişi ile kendisi arasında kordondan, barikattan hoşlanmaz. Kolayını buldu mu, yarar, geçer, sevdiği insanı omuzlarına alır. Demokrat Parti'nin kurulduğu günden, 27 Mayıs olup bittisine kadar ben her yerde bu vakıyı şahsımda ve arkadaşlarımda müşahade etmişimdir. Yine öyle olmuş ve bu kez, sevgi tufanı, bentlerini öylesine yıkılmış, önüne gelen her şeyi öylesine alıp götürmüş ki, kazada ayağı sakatlandığı için hırpalanmaya pek de elverişli olmayan başvekili ilgililer güçlükle arabasına bindirebilmişler...

Bunu haber aldığımız zaman, Ankara'da yapılacak karşılamının da zorlu olacağını hemen fark ettim, nitekim Öyle oldu. Menderes, Ankara'ya trenle geldi, kendisini garda karşıladık. Ankara, tarihinin en cümbüşlü anlarını 1959 Şubatı'nın son gününde yaşadı. Burada da halk dalgaları, protokol duvarlarını aşmaya çok çalıştı, çok zorla-

71 • İSMET BOZDAĞ

di, yer-yer başarılı da oldu, fakat yine de meclis ve devlet erkanı ile Menderes'in kucaklaşması sağlanabildi.

Bu defa, Menderes'i karşılamaya gelenlerin arasında İsmet Paşa da vardı. Başvekili: "Geçmiş olsun!... Kazadan çok müteessir oldum... Sağ-salim dönüşünüzden büyük memnunluk içindeyim." demek nezaketini de gösterdi; Başvekil de kendisine: "Teşekkür ederim Paşam!-. Zahmet ettiniz, buraya kadar geldiniz!.." mukabelesinde bulundu.

Bu tabloyu görenler içinde ümitlenenler çok olmuştur. Arkadaşlarımızdan bazıları da bu ümidi taşıyorlar ve İsmet Paşa'nın, Başvekili karşılamaya gelmesi fırsatının kullanılarak yeni bir "Bahar havası" estirilebileceğini düşünüyorlardı! Ben, bu iyimser arkadaşlarımızın güzel dünyalarını bozmamak için bu konu üzerinde konuşmamayı tercih ettim; fakat bu zeytin dalı kokan günlerin kısa olacağını, bugüne kadar geliştirilen hücumların, daha amansız bir biçime dönüştürülerek sürmeye devam edeceğini biliyordum. Çünkü İnönü'nün tabiatı bunu gerektiriyordu!..

Eğer İsmet Paşa, iktidarla -şu veya bu sebepten ötürü- iyi geçinmeye niyetli ise, daha önce de aramızın bozulmasını gerektirecek hiçbir hareket bizden gelmemiştir ki.. Dilerse, kurt ulumalarına uygun hava yerine, kelebeklerin uçuşacağı bir siyasi iklim kurabilirdi!.. Eğer kavgayı seçmişse, çıkarını burada görüyor demektir... Uçak kazası yüzünden başvekile birkaç gün gülümseyerek baktıktan sonra, ne yapar eder, şiddet kapısını ardına kadar açabilirdi...

Aslında, bahar havasının doğmasını engelleyen bir başka faktör de, Halk Partisi içine sızan ve yönetimi, sürekli olarak etkileyebilen komünistlerdi, İsmet Paşa, soluklanmak için bir süre bahar havasından yana olsa bile, bu komünist güçler, ne yapar, ederler, paşayı bu fikrinden caydırırlardı. Çünkü onların çıkarı, iktidarla muhalefet arasında bahar havasının esmesi değil, gırtlak ya da komünizme uy-

73-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

gun bir vasatın yaratılmasını istiyordu. Bu vasat, Demokrat Parti'den koparılamazdı. Fakat, Halk Partisi'ne seçimler kazandırılabilirse, bu partinin "İlk hedefler beyannamesinde vaat ettiği yeni anayasa, kamuoyu gücünü barajlayıp, denetimi bazı kuruluşlara yayacağı için, böyle bir ortam işe yarayabilirdi. Bu ortamda, fikir özgürlüğü siperine sığınarak, propaganda ve eylem yolu ile komünizmi yüzdürmek de **mümkün** olabilecekti. Böyle olunca, ne olursa olsun, siyasi ortamı, erken seçim ateşinde tutmak gerekti.

KOMÜNİSTLER HÜRRIYETE MERAKLIDIR

Nedense, komünistler, hürriyete pek meraklıdırlar. Belki, ilerde, kendi sistemleri içinde bu güzelliği hiç yaşamayacakları için, belki de güçsüz hükümetler, parçalanmış toplumlara -kolayca baş ederek- iktidarı ele geçirebileceklerini umdukları için olacak, sürekli, "Çoğulcu Demokrasi" dedikleri bir hürriyet ortamını savunurlar. Nitekim, Halk Partisi'nin, millete bir "İktidar Armağanı" olarak vaat ettiği "İlk Hedefler Beyannamesi", Halk Partisi'nin içine komünistlerin girdiği "Seçim Bürosu"nda hazırlanmıştır. Nitekim, aradan bir ay geçmeden, Halk Partisi 1 Nisan'da, bahar taarruzuna kalktı!.. "Bahar Taarruzu", Halk Partisi'nin Trakya'da yapacağı politik gezinin adı idi... Partinin -İsmet Paşa dışında bütün ağır topları, bu geziye katılmışlar ve iktidara karşı taarruza geçmişlerdi- "Güç birliği" yapmış bir muhalefetti bu... Peşine, İstanbul'un büyük gazetelerini takarak, tantanalı bir biçimde başladı ve sona erdi bu bahar taarruzu. Kırklareli'nin Kocasalih bucağında da bir "*Güç birliği ocağı*" açtılar!

75-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

Yeri gelmişken hatırlatayım: İsmet Paşa'nın Heybeli Ada'daki evinde 10 gün süren müzakerelerden sonra varılan bir anlaşma ile "Güç birliği" edildiğini, daha önce söylemişim. Bu üç muhalefet partisinin iktidara karşı birleşmesi, elbette cevapsız kalamazdı ve Demokrat Parti'nin Genel Başkanı olarak Adnan

Menderes, yaptığı bir konuşma ile, halkın "Güç birliği" karşısında "Vatan Cephesi" ocakları açmasını istedi,

Menderes'in halk nezdindeki siyasi kredisi ve prestiji, "Vatan Cephesi" kampanyasını başarıya ulaştırdı; ülke sathında özellikle aydın kişilerin itibar ettikleri "Vatan Cephesi Ocakları" mantar gibi bitti. Güç birliğini zaafa düşüren bu mukabele karşısında *topyekun muhalefet* ve onları destekleyen büyük İstanbul gazeteleri, önce tezyif kampanyasına giriştiler, sonra da mukabil ocakların açılmasını teşvik etmeye başladılar. İşte "Bahar Taarruzu" vesilesi ile Kocasalih bucağında tantanalı bir törenle açılan ocak, bir güç birliği ocağı idi.

GELSİN TAARRUZ

Güç birliği ocakları kampanyası, fiyasko ile sonuçlandı. Çünkü halk, Demokrat Parti'nin icraatından kaynaklanan siyasi şahsiyetine güvenle bakıyordu. Hürriyetse, hürriyet, gelişmeyse gelişme, halktan yana yönetim ise, halktan yana yönetim, Demokrat Parti tarafından ülkeye yerleştirilmişti. Halk bunun değerini biliyordu. Böyle bir ortamda "Güç birliği ocakları" açmak tatlı bir hayaldi ve öyle kaldı.

"Bahar Taarruzu" sakızı, 15-20 gün kadar İstanbul basınının ağızında görevini yaptı ve çürüdü... Yerine, daha lezzetli ve uzun ömürlü bir sakız ima etmek lazımdı, bunun da adı konu: "Büyük Ege Taarruzu". Öncelikle, tantanalı isimler seçiliyor, halkın merakı gıdıklanıyor, hürriyet havasına kendisini kaptırılmış büyük basının donkişotları umutlandırılıyordu. Bütün bunları söyleyerek, Adnan Menderes'in geçirdiği uçak kazası sırasında yatışan ortamın yeniden ve eskisinden bin beter karıştığını anlatmak istiyorum. Ne demekti, Büyük Ege Taarruzu?.. Düşman kimdi?.. Taarruz, yalnız düşmana yapılan bir fiil olduğuna göre, Ege'de 1946'dan bu yana seçimleri ezici bir çoğunlukla kazanan Demok-

77.BİR DARBENİN ANATOMİSİ

rat Parti'ye mi taarruz edilecekti?.. Ve başta ismet Paşa olmak üzere, taarruzun ilk hedefi, Uşak seçilmişti. Çünkü Kurtuluş Savaşı günlerinde, Yunan Cephesi Başkomutanı Trikopis'in kılıcı Uşak'ta alınmıştı.

Ülkeye hiçbir yararı olmayan, üstelik zarar üstüne zarar veren bu hareketler, yalnız siyasi ortamı değil, ekonomik ortamı da tesiri altına aldı ve bir taraftan siyasi huzursuzluk, bir taraftan ekonomik kargaşa, ülkeyi, adım adım bir görünmez uçuruma sürüklüyordu.

İHTİLALCİLERİN DURUMU

1954 yılında hiçbir sebep yokken ihtilal yapıp, ülkenin başına geçmeyi düşünenlerin, 1959 yılının bu karmaşasından etkilenme-mesinin imkanı yoktur. Nitekim, dalgalanmalar, bu noktaya gelince, ordunun içinde çeşitli grupların oluşmaya başladığı anlaşılıyor. Bunların bazıları birleşmiş, bazıları dağılmış, sonunda inisiyatif Millî Güvenlik Kurulu'na girenlerin teşkil ettikleri grubun eline geçmiş!

Benim, 9 subay olayından titizlenmemin ne kadar yerinde olduğunu, 27 Mayıs siyasi olup bittisini yapanların hatıralarını okudukça, daha iyi anlıyorum. 27 Mayıs döneminde Yassıada'ya gelerek bizi de gören ve bazılarımızla konuşan Millî Birlik Komitesi Üyesi Orhan Erkanlı, sonradan yayınladığı: "Anılar, Sorunlar, Sorumlular" adlı kitabının 15. sayfasında bakınız ne diyor:

"Dokuz subay olayında tutuklanan arkadaşlarımızdan hiçbirisi, bütün baskılara, hatta işkencelere rağmen, diğer arkadaşlarını ve hatta örgütü ele vermediler. Akıllı ve cesur davranışlarıyla hem kendilerini, hem de örgütü kurtardılar."

"Bu olay, bizi paniğe uğrattı, her an tutuklanmak tehdidi altın-

79.BİR DARBENİN ANATOMİSİ

da yaşıyorduk. Örgütün çalışmalarına ara vermek ve bir süre toplanmamak yerine, dağılma kararı verdik. Herkes bir köşeye çekildi ve sustu. Ben de Amerika Harp Akademisi'nde okumak üzere, Amerika'ya gittim. Sene, 1958 idi."

"Her şey bittikten sonra, hikaye anlatmak kolay ve zevkli bir iştir. Ancak, gizli bir ihtilal örgütünün üyesi olarak ve hele bu örgütün bir kısmı yakalandıktan sonra, yaşamak, insan ruhu, benliğini kemiren, sinirlerini bozan, verimliliğini düşüren bir yaşantıdır. Sonu ipe giden bir yolun üzerinde, korku ve heyecan dolu günler, uykusuz geceler geçer, fakat hiçbir zaman kendinizi güvenlik içinde hissedemezsiniz. Her an, tutuklanmak ihtimaliniz vardır, mahalle bekçisinin düdüğü, sokaktan geçen bir arabanın korna sesi sizi ürpertir, renginiz sararır ve eliniz gayri ihtiyari silahınıza gider... Bu şart içinde 1960 senesi geldi..."

"Kısa bir zamanda toparlandık. Aynı fikirleri, ihtiyaçları ve kanaatleri paylaşan insanların bir araya gelmesi kolaydır. 1959 sonu ve 1960 başlarında birkaç büyük toplantı yaptık. Durum gözden geçirildi. Gücümüz, imkanlarımız hesaplandı ve en son olarak Ankara'da Türkeş'in evinde toplanarak ihtilal kararını verdik- Karar kesindi."

ZORDUR BU İŞLER..

Anlaşılıyor ki, olayın üstüne biraz daha gitseydik, belki de Türkiye, 27 Mayıs kazasına hiç uğramayacaktı!.. Bay Orhan Erkanlı, 9 subayın tutuklanması karşısında nasıl paniğe düştüklerini ve çil

yavrusu gibi dağıldıklarını samimiyetle anlatıyor. Zordur bu işler!., insanın kellesi, hiçbir yerde ucuz değildir! "Mahalle bekçisinin düdüğü" bile, Azrail'in borusu gibi öter insanın kulağında; eğer bir idealist değilsen!.. Eğer, kendi öz varlığından üstün bir davaya ada-mamıssan, hayatını!..

1960'ta idealist olup, hayatını memleket yoluna vakfetmenin ne sebebi vardı? Türkiye'de halk idaresi, bütün geçerliliği ile işliyordu. Demokratik ana hürriyetler, seçim garantisi altındaydı. Seçimler ise, adli teminat altına alınmıştı. 1950'de limansız, yolsuz, barajsız, okulsuz, susuz, fabrikasız devralınmış bir ülkede, o tarihten başlayan bir imar ve inşa fırtınası hüküm sürüyordu. Her işte ve harekette, halk ve devlet ortaklığı hakim kılınmıştı...

Buna karşılık, sadece bütün bunlardan rahatsız olan ve kendisi de gelse, aynı işleri yapabileceğini sanan, beceriksiz bir Halk Partisi,

81 «BİR DARBENİN ANATOMİSİ

hiçbir zaman demokratik ve ekonomik hayatta hiçbir işin altından kalkamadığını unutarak, iktidara gelmekte acele ediyordu: O kadar acelesi vardı ki, kendi parti binası içinde komünistlerin bir "Büro" olarak yerleşmesine bile razı olmuştu.

Bu durumda "İhtılar yapmak için, "cunta" kurmak için, "hayatını feda etmek için" hangi sebep düşünülebilir? Böyle bir ortamda ihtilallere, darbelere kalkışmak, millet çoğunluğunun iradesi karşısında silah gücü ile çıkmak, ancak şahsı ihtiraslarla izah edilebilir!.. Şahsi ihtiraslarla ucuz kahramanlık peşine düşenler de, ilk tutuklama karşısında, tir tir titremeye, kaçacak delik aramaya başlarlar...

Bugün bu söylediklerim, Talat Aydemir'i ipe götüren teşebbüsleri de, içine alır. 12 Mart müdahalesi - yayınlanan anılardan anlaşıldığı kadarı ile- ordu içinde kurulmuş iki cuntanın hesaplaşmasından ibarettir, aynı kategori içinde tasnif edilebilir. Fakat 12 Eylül Harekâtı, bütün bunlardan ayrı, bütün bunların üstünde, memleketi, gerçekten düşmek üzere bulunduğu uçurumdan çekip çıkaran bir milli harekettir; ne müdahale gerekçeleri, ne vardıkları sonuçlar bakımından, ötekilere benzer! Nitekim, ortaya koydukları yeni anayasa nizamının da ülkenin yüzde 92 oyunu toplaması, düşüncelerimi teyit eden en kavi delillerinden biridir!

BİZİM YANLIŞIMIZ NE İMİŞ?

Eminim, beni dinlerken içinizden: "Peki ama, -diyorsunuz- bu sizin çizdiğiniz tabloya göre, herkes kusurlu, herkes kabahatli de bir Demokrat Parti, süttten çıkmış kaşık!., iktidar partisi olduğu, 10 yıl iktidarda kaldığı halde, hiç mi yanlış bir işe bulaşmadı?.."

Hakkınız var!.. Bir parti sürekli olarak on yıl iktidarda kalır da hiç yanlış adım atmaz olur mu?,- Var elbette... Ben -kendime göre-bu yanlış adımları "Başvekilim Adnan Menderes" adlı kitabımda bir madde halinde topladığımı hatırlıyorum* Şimdi bu tartışmaları burada yapmak uzun sürer... Meraklısı oradan okusun... Fakat ben burada bizim, yani Demokrat Partinin, 17 Mayıs olup bittisine muhatap olmasında yüzde 80 payı olan bir hatamızdan, ilk defa söz açacağım.

Biz demokrasiyi, bir "Uzlaşmalar rejimi" gibi değil, bir "Eşitlikler rejimi" gibi düşündük ve iktidar tezgahına bu programı yerleştirdik. Bizim için Türkiye'de uzlaşacak bir sınıf, bir zümre, bir parti, bir fikir yoktu!.. Tek uzlaşılması zorunlu olan mihrak, anayasa idi.

'Başvekilim Adnan Menderes', Celal Bayar, S; 145-148.

83-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

Herkes, anayasa ile uzlaşmak, anayasa çizgisi içinde yaşamak, anayasanın getirdiği tefekkür içinde kalmak zorundaydı..

İktidarı devraldığımız Halk Partisi, halkı, köylü-şehirli olarak ikiye bölmüş, şehirliye okulu, yolu, suyu, devlet hizmeti olarak yaparken; köylüyü, okulu, yolu, suyu, imece ile yapmak zorunda bırakmıştı. Demokrat Parti iktidara gelir gelmez, köyün ihtiyacı olan bu hizmetleri devlet olarak benimsemiş ve köylü-şehirli ayrımını ortadan kaldırmıştır.

Bürokrasi de, asker-sivil ayrımı içinde oluşturulmuştu. Bazı tahsisatların kullanılması için, Osmanlı döneminden kalma kanunlar yürürlükteydi. Yüksek kumanda kademesi ayrı, subay ve astsubaylar ayrı barem ölçülerinde yerleştirilmiştiler. Subaylara, evin hizmetini görmesi için, bir de "Emirleri" verilmekteydi.

"Demokrat Parti"nin ilk yaptığı işlerden biri, bürokrasi ücret eşitliğini sağlamak oldu. Askerler ve siviller, aynı barem derecelerinde aynı ücreti alıyorlardı. Daha sonra, asker ocağında gelenekselleşmiş "Emirleri" müessesesini kaldıran kanunu çıkardık. Subaylar, astsubaylar, bundan böyle emirleri kullanamayacaklar, fakat buna karşılık, bu hizmeti başkalarına gördürecek ölçüde bir ödeme alacaklardı. Böylece, asker-sivil eşitliği kurulmuş oldu.

Bürokrasi ile halk arasında başka bir çatışma daha vardı: Devleti temsil eden bürokrat, iş sahibi halkı horluyor, yukardan bakıyor ve "Bugün git-yarın gel" oyalamasıyla canından bezdiriyordu. Bürokrasinin asker kanadında da durum pek farklı değildi; vatan hizmetine gelmiş genç vatandaşlar, eğitim sırasında -yerine göre- dövülüyorlar, sövülüyorlar, hakarete uğruyorlardı. Gerekçesi ne olursa olsun,

vatandaşın daha dürüst muamele görmesi, daha güler yüzlü hizmetle karşılanması gerekirdi. Demokrat Parti, tereddüt etmeden bunu sağladı. Vatandaş, bürokrasinin her iki kanadında, güler yüzle muamele edilen bir varlık haline geldi.

BİZE KATILMAK DÜŞERDİ

Eğer bir ülkede demokrasi varsa, vatandaşın da bürokrasinin her kanadında itibar görmesi, iyi karşılanması, işlerinin çabuk görülmesi, lazımdı ama, o güne kadar buyurma keyfini, yalnız bazı vatandaşları horlamakla süren sivil ve asker bürokratlar da bu yeni kurullardan hiç memnun olmadılar. Açıkça yeni kurallara itiraz edemediler, ama içten içe hoşnutsuzluklarını saklamaya da lüzum görmediler. Hele Emirleri'nin kalkması -buna karşılık subay ve as-subay aylıklarına yapılan ek ödemeye rağmen- askerleri iyice üzdü. Gelen haberlerden bunu öğreniyordum ama yapılacak başka bir şey de yoktu. Eğer demokrasi içinde yaşayacaksak, eğer her dört yılda bir vatandaşa hesap verecek ve yeniden seçilmemizi isteyeceksek, bunların yapılması zorunlu idi, katlanmalıydık!...

Bizim gibi "Devlet Baba" tefekkürü ile beslenmiş bir toplumda, devleti temsil eden sivil ve asker bürokratların "dediğim dedik" biçiminde otoriter bir kategori temsil etmeleri, geleneklerimizden kaynaklanır, belki; sırasında "ölmesini" emir edecek bir subayın, neferin gözünü yıldırması, bütün inisiyatiflerini baskı altında tutması, mesleğin bir mecburiyeti de olabilir. Ancak bu

85-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

mecburiyetlerle, demokrasinin getirdiği mecburiyetleri telif etmek lazımdı.

Demokrasinin bu gereklerini yerine getirmek, Demokrat Par-ti'ye bürokrasinin hem sivil, hem asker kanadından çok şey kaybetti! Ancak -hemen ifade edeyim- halktan yana olmayan bir demokratik yönetim, bugün de tasavvur edemiyorum! Demokrasiye geçerken Demokrat Parti, bu bedeli ödemeye mecburdu!.. Bunlar bizim "yanlışlarımız" değil, "doğru"larımızdır belki...

Bürokrasiyi, Demokrat Parti ile yüz yüze getiren bir başka sebep de. Halk Partisi iktidarı sırasında birçok bürokratin kanuni yetkilerini aşarak, iktidar partisini desteklemesi ve bu yüzden vatandaşla kötü kişi olmasıdır. Bunların sayısı yüksekti ve Demokrat Parti iktidarı devraldığı zaman, bu bürokratlar, buldukları yerlerde "istenmez kişi" olmuşlardı. Bunların yerlerinin değiştirilmesi, elbette birçok bürokrati üzmüştür. Bu kimseler, dış görüntüleri ile iktidara saygılı oldukları halde, içten içe muhalefete eğilim duyuyorlardı.

KÜSKÜNLER, MUHALEFETİN POTANSİYEL GÜCÜ İDİ

Ayrıca vatandaş-devlet ilişkilerinin istenen düzeyde gelişmesi için, bürokratin, bulunduğu yerde sevilmesi -hem devlet otoritesinin devamı, hem de şahsi saygınlığının sürmesi için- zorunluydu. Bunu sağlayamayan bürokratlar, şikayetlere muhatap oluyorlar, hükümet de bu şikayetleri ortadan kaldırmak için, bu bürokrati başka bir göreve naklediyordu. Bu kişiler de gönüllü olarak iktidara düşman, muhalefet müttefiki kesilmişlerdir.

İşte yukarıdan beri saydığım bu sade olaylar, on yılda, yuvarla-na-yuvarlana büyümüş, bir sürü "iktidara karşı olan insan" yaratmıştı. Bütün bunların üstüne, maalesef, imkanları sınırlı bir bütçe içinde kalmak zorunda bulunduğumuz için, memur maaşlarını da doyurucu bir seviyeye çıkaramadığımızdan, bürokrasinin asker ve sivil kanatlarının önemlice bir bölümünü muhalefete kaptırmıştık!..

Evet, bizim en büyük hatamız (eğer buna hata denilebilirse) parlamenter demokrasiyi, bir "uzlaşma sistemi" gibi görmek yerine, bir "sosyal adalet sistemi" biçiminde görmemiz, "eşit liyakat ve hiz-

87«BİR DARBENİN ANATOMİSİ

mete, eşit ücret" kuralını, bürokrasinin her iki kanadında işletme-mizdir. Yoksa, Demokrat Parti de pekala, bürokrasinin asker kanadına bazı tavizler verebilir -bugün birçok ülkelerde emsali görüldüğü gibi- bir astsubayın altına bir jip çekebilirdik. Bu, devlete büyük bir külfet getirmezd! Fakat bizim:

"Eşit liyakat ve hizmete: Eşit ücret" prensibimiz, demokratik bir prensipti ve bunun ülkede işlemesi gerekliydi. Tekrar ediyorum: Biz hiçbir zaman parlamenter demokrasiyi, bir uzlaşmalar sistemi olarak görmedik ve değerlendirmedik. Çünkü bu uzlaşma -az veya çok- prensipten yapılmış bir fedakarlığın belgesidir. Biz demokrasiyi her türlü insan haklarının kefilisi saydığımız için benimsedik! Demokrat Parti'nin 10 yıllık iktidarı, bu siyasi karakter içinde geçmiştir.

Bin yıllık bir geleneğin içinde gelen devlet-vatandaş ilişkileri, birkaç yıl içinde yeni bir temele oturtulmaya kalkıldığı zaman, birçok hoşnutsuzlukların doğması, birçok kişilerin -haklıya da haksız-tedirgin olması tabiidir. 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile toplumun altı, üstüne gelmiştir. Çünkü o zamana kadar padişah adı ile. Milli Şef adı ile milleti yönetenler ortadan kalkmış, yerine yönetici olarak millet oturmuştur- Vaktiyle milleti yönetenler, şimdi milletten oy ister hale gelmişlerdi. Yönetenlerin, yönetilenlerle aynı hizaya düşmeleri, toplumun altüst olmasından başka neyi belirler? Bu devrimi toplumda başarmak zorunda olan Demokrat Parti, elbette, sıcak ve bilinçli dostlar kadar, öfkeli ve öç peşinden koşan düşmanlar da edinecekti.

Buna bir de -kişisel olmakla birlikte- manevi hacmi olan sebepleri eklediğiniz zaman, devletin bürokrasi makinesinde bazı tatsız seslerin duyulması tabiidir; ancak bu hoşnutsuzlukların topuna birden İsmet Paşa'nın sahip çıkması, hiç de tabii sayılamaz... İşte "Dokuz Subay" olayı, bu hoşnutsuzlardan bir bölümünün -ellerindeki silaha güvenerek- devleti ele geçirme hevesidir. Nitekim 27 Mayıs'ta onların arkadaşları bunu başardıkları zaman, tam bir

88.İSMET BOZDAĞ

şaşkınlık içindeydiler ve ne yapacaklarını bile bilmiyorlardı. Demokrat Parti milletvekilleri ve eski bakanlarından bazılarının önce tutuklanması, sonra saliverilmesi, ardından tekrar tutuklanmaları, sözümün ispatıdır.

1960 yılı ortamı özetlemek istenirse, şöyle diyebilirim: Topye-kun muhalefet ve onun gizli müttefiki Komünist Partisi, Demokrat Parti'nin Türkiye'de çağdaş bir dünya yaratma gayretleri sırasında zorunlu olarak ortaya çıkardıkları her çeşit muhalefeti arkalayarak, devleti zaafa düşürmüşlerdi. Önce devletin zabıtası, sonra hükümet, en sonra parlamento çoğunluğu, meşruiyet dışı güçlermiş gibi gösterilerek bu zaaf ortamı yaratılmış oldu. Kedinin kuyruğuna teneke bağlanınca, meydanın farelere kaldığını bilmeyen yoktur!

Türkiye'de demokrasinin tesisi, sosyal altyapının yenilenmesi, ekonomik altyapı yatırımlarının temin olunması, ekonominin hareketlendirilmesi, dinamik dış politika ilişkileri içine girilmesi gibi çağdaş girişimler, Demokrat Parti'ye -özellikle okumuşlar arasından- birçok düşman kazandırdı, "ihtilalci" olduklarını söyleyen serüvenciler, bunlardan bazılarıdır.

SATIRBAŞLARI İLE BELİRLİ YORUM:

Mesele, bu ortamın yaratılmasıdır. Bundan sonra olaylar çabuk gelişir. Nitekim gelişti de... Millet büyük kitlesi Demokrat Parti ile beraberdi ve sonuna kadar beraber kalmıştır, ama organize güçler karşısında yığınların değeri çok azdır. Hele ülkenin müessir büyük basını ile, İsmet Paşa gibi milli bir değer olması lazım gelen kişileri ağızbirliği ile, muhalefete mensup olanların, vatanperver, çağdaş, medeni, fedakar ve vefakâr kişiler oldukları, buna karşılık iktidarı destekleyenlerin; gerici, çıkarıcı, çağdışı, cahil, çanak yalayıcı, şakşakçı biçiminde tersim ediliyorsa!..

O güne erişmeyen genç vatandaşlarım, aynı metodun bugünde yürürlükte olduğunu, sosyalizan ve komünizan muhalefetin baş tacı edilip en yükseltici sözlerle övülürken, iktidarın ve sağ muhalefetin tutucu, çağdışı gösterilmesi için elden gelenin esirgenmediğini, hatırlayarak söylediklerimi anlayacaklardır.

1960 yılının ilk aylarında komünistler, Halk Partisi'nin arkasına sığınmış, Halk Partisi de, İsmet Paşa'nın ardına sinmiş gibiydi. Ortalık da İsmet Paşa tek başına yurt gezileri yapıyor ve kitleyi ala-

90 «İSMET BOZDAĞ

bildiğine tahrik ediyordu. Ülkenin çoğunluğunu teşkil eden Demokrat Partilere karşı alınan bu tutum, yer yer protestolara yol açtı. Demokrat Parti'ye kitle halinde oy vermiş bazı yerler, İsmet Paşa'nın kendilerini ziyaret etmesini istemez hale geldiler ve bu bazı zabıta vakalarının doğmasına yol açtı.

1960 Martı'nda İstanbul'a gelmişim. Bu vesile ile bazı ordu komutanları ile birlikte yemek yedim ve kendileri ile sohbet ettim. Sohbetin konusu, ordunun modernizasyonu ve güvenlik ihtiyaçları idi. Fakat bir süre sonra İsmet Paşa, benim bu hareketime, taşlıktaki evinde eski ordu mensubu komutanlarla bir sohbet toplantısı düzenleyerek cevap verdi. Üniversiteye, aktif bir güç olarak el atılmış ve devrim ocakları adı altında kurulan teşekküllerde kuzu postuna bürünen komünistler, ortalığı karıştırmaya başlamışlardı, özellikle Kübalı gibi bazı profesörler, yalnız sohbetlerinde değil, derslerinde bile günlük olayları eleştiriyor, gerçekleri çarpıtmaktan çekinmiyor ve iktidarı açık açık suçlayarak, muhalefete ve özellikle İsmet Paşa'ya arka çıkıyordu. Oysa Demokrat Parti, yalnız iktidarı günlerinde değil, muhalefeti yıllarında da kışlaya, camiye, üniversiteye politika sokmamak faziletinden hiçbir taviz vermemiştir.

Bu fikrimin en geçerli belgesi, devrim ocakları ile muhalefetin üniversiteyi fokur-fokur kaynattığı günlerde (23 Mart 1960) 500 kadar üniversite genci, devrim ocakları aracılığı ile yapılan yasa dışı eylemlerden şikayet etmek ve iktidarın yanında yer aldıklarını göstermek için, İstanbul Park Otel'de bulunan Başvekil Menderes'i topluca ziyaret etmek istemişler ve Park Otel'in kapısına kadar gelmişlerdi. "Camiye, kışlaya, üniversiteye siyaset sokmamak" kararında olan Başvekil, bu topluluğun derhal dağılmasını istemiş ve dağıtmıştır. Daha sonra topluluk adına sadece Erol Ergüneş adlı bir genci kabul etmiş, bu gence de "Arkadaşlarınıza gidip söyleyiniz, derslerine dönsünler... Bizim sizden beklediğimiz bundan ibarettir." demekle yetinmiştir.

91 -BİR DARBENİN ANATOMİSİ

Bir yandan, her vasıtayı mubah gören muhalefet, bir yandan, prensipler içinde direnen ve memleketi kargaşa ortamından çekip çıkarmaya çalışan iktidar, ülkeyi adım adım artık kestirmeye başlanan bu

sona doğru götürüyordu. Yeşilhisar olayından sonra, TBMM çetin bir celseden sonra, bir "Tahkikat Komisyonu" kurulmasına karar verdi.

Demokrasi tarihimizin en önemli belgelerinden biridir bu içtima. Onun için 15 Nisan 1960 günlü bu toplantıya, Denizli Milletvekili Dr. Baha Akşit ve Bursa Milletvekili Mazlum Kayaların ortak imzası ile Meclis'e verilen önergeyi, olduğu gibi alıyorum:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetine: Cumhuriyet Halk Partisi'nin gayri meşru mücadele usullerini terk etmesi için, 11 Ağustos 1958 tarihinde, DP Meclis Grubu bir tebliğ neşretmiş bulunuyordu. Bu tebliğden sonra, CHP'liler, faaliyetlerini ve hareketlerini büsbütün arttırmışlardır. Bu itibarla CHP'lilerin:

a) Meşru iktidarımızı en ağır isnatlarla kötüleme ve halkı kanunları ihlâl, kanuni tedbirlere karşı mukavemete, hükümete karşı mukavemete, hükümete karşı galeyana ve fiili tecavüzlere, tahrik ve teşvik etmek.

b) Müsait telakki ettikleri mahallerde mensuplarını silahlandırmak suretiyle iktidar mensupları üzerinde baskı yapmak ve kardeş kavgasına müncer olabilecek tertiplere başvurmak.

c) Orduyu siyasete karıştırmak.

d) Hükümetin meşruiyetinden halkı şüpheye düşürecek ve gelecek seçimleri daha şimdiden muallelmış gibi göstererek, kurulmuş ve kurulacak hükümetler aleyhine vatandaşları tahrik etmek...

e) Hücre teşkilatı kurarak yıkıcı ve kanun dışı faaliyetlerde bulunmak...

92 • İSMET BOZDAĞ

0 CHP ile aynı maksat ve gayelerle ve neşir yolu ile faaliyette bulunarak genç demokrasimizin manevi temellerini şantaj ve tehdit altında işlemez hale getirmek, hakikatleri tahrif ve yalan neşriyatta bulunmak suretiyle memleketin iktisadi, içtimai hayatını tehlikeye maruz bırakmak...

CHP ile bir kısım basın ve yukarıda tafsil edilen hususların sebeplerini ve mahiyetlerini tetkik ederek, elde edeceği neticeleri, TBMM'ye bildirmek üzere, dahili nizamnamenin 177'ci maddesine göre 15 kişilik bir Tahkikat Encümeni kurulmasını ve bu encümenin mesaisini üç ayda ikame etmesini arz ve teklif ederiz."

Bu önerenin Meclis'teki müzakeresinde ilk sözü İsmet Paşa almış ve benim bu güne bile bazı parçalarını hayretler içinde hatırladığım bir konuşma yapmıştır. Hiç aklımdan çıkmayan sözleri şöyledir: "Eğer baskı rejimi kurulursa, ihtilal behemehal olur! Böyle bir ihtilâl dışımızda, bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır! Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam! Şimdi arkadaşlar, şartlar tamam olduğu zaman, milletler için ihtilâl meşru bir haktır, ihtilal, meşru bir hak olarak kullanılacaktır. Bundan ictî-■ nap kabil değildir."

Şunu samimiyetle itiraf ederim: Tam İsmet Paşa'ya yakışan bir cesaret! Fakat bu cesaret, savaş meydanında gösterilecek yerde, TB-MM'de gösteriliyor!

İsterseniz, durumu birlikte değerlendirelim: iktidar partisini temsil eden DP Meclis Grup Başkanvekili bir önerge veriyor ve suç sıralıyor: Halk Partisi, halkı, kanunları dinlememeye, hükümete karşı çıkmaya, silahlanmaya, iktidar üzerinde baskı yapmaya teşvik ediyormuş! Orduyu da politikaya karıştırmış! Hükümetin, meşruiyetini yitirdiğini ileri sürüyor ve partisinin tüzüğüne aykırı düşerek "hücre teşkilatı" yapıyormuş! Bir kısım basını da kendi düşüncesine alet ederek kullanma yoluna girmiş, gerçekleri tahrif edilmiş haber-

93-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

lerle, yalan haberlerle, "iktisadi ve içtimai hayatı tehlikeye maruz" bırakmış!..

Bu iddiaların her biri, bir partiyi meşruiyet sınırı dışına çeker ve onu kanunlar önünde de amme vicdanında mahkum ettirir!.. Bu, dehşet verici iddialara sahip çıkan, rast gele bir meydan hatibi, ya da sansasyon gazetesi değil, iktidar partisinin Meclis Grubu Başkanvekilleri... Böyle bir suç, yolda rastladığımız herhangi bir insana yapsanız, adamın ilk yapacağı şey, sizi yakanızdan tutup hakimlin karşısına çıkarmaktır!.. Çünkü masum bir kişiye suç yapamıyorsunuz!..

Bu takririn okunmasından sonra, Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü'den ne beklersiniz; kürsüye çıkacak, iddiaları temelinden reddettikten sonra, "Buyurun, kurun tahkikat encümenini, istediği araştırmayı yapsın! Ama bunların hiçbir tahakkuk etmediğini gördüğünüz zaman, ben sizi millete, müfteri ilan edeceğim!" diyecek değil mi?.. Eğer bir kişi ya da parti, bu sayılan suçların hiçbirini yapmamış, meşru çizgi içinde yaşamışsa, başka türlü davranması tasavvur edilemez!

Fakat olaylar, hiç de öyle gelişmiyor: İsmet Paşa kürsüye çıkıyor, kendisini savunacağına, karşısındaki iktidar partisini -parmağını sallayarak- tehdit ediyor; Meclis'te bir tahkikat encümeni kurulmasını, "baskı rejiminin kurulması" biçiminde yorumlayarak, bunun cevabının "ihtilâl" olacağını, bangır-bangır haber veriyor!.. Eğer iktidar partisi, Meclis Tahkikat Encümenini kurmazsa, yok bir şey!. Ama iddiaların doğruluk derecesi aranmaya başladı mı, ihtilal kapıda!?

Peki, nereden biliyor ihtilalin kapıda olduğunu İsmet Paşa ve Tahkikat Encümeni kurulmazsa, bu kapıdaki ihtilâlin olmayacağını, nereden biliyor? Delilleri nedir? TBMM'nin içtüzüğünün 177. maddesine

göre kurulacak olan "Tahkikat Encümeni"nin "gayri meşru bir teşekkül, bir baskı aracı" olacağını söylemek, akla aykırıdır! Eğer yasaların cevaz verdiği bir kurul, yasaların yetki verdiği bir heyet ta-94* İSMET BOZDAĞ

rafından seçilmişse ve seçimde bir sakatlık iddia edemiyorsa, seçilen bu kurul meşrudur, verilen yetki ve sakatlık iddia edilmiyorsa, seçilen bu kurul meşrudur, verilen yetki ve görev istikametinden yapacağı bütün hareketler de meşru olacaktır. Bunun aksini iddia e-den kişi, ya hukuk ve mantıktan yoksundur, ya da bu kuruldan tir tir titreyen, sırlıslık bir suçlu!., ismet Paşa, elbette ikincisi idi!..

Muhatabımın, kendisini savunamayacak durumda olduğu bir zamanda bunları söylemek zorunda kaldığım için, elbette üzgünüm!.. Fakat, gerçeklerin tarih aydınlığında ortaya çıkmasına kimse engel olamaz!.. Eğer İsmet Paşa, ihtilalcilerle temas halinde olmasaydı (hangi grupta, bilemem!) "nasıl olup da bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam!" diyebilecekti! Bu sözün mefhumu muhalifi, "Tahkikat Encümenini kuramazsanız, sizi ihtilale muhatap olmaktan kurtarırım "dır. O halde, kurtarmak da, kurtarmamak da, kendi ihtiyarında oluyor! Yani, ihtilalin ele başısı, İsmet Paşa'dır!..

Aslında oyun, son derece basit: Meşru ve hukuki bir meclis tasarrufunu, gayri meşru göstermek, sonra bu "gayri meşru" ilan edilen "tasarruf karşısında, "ihtilal meşruyeti"ni çıkarmak!-. İsmet Paşa, TBMM'de kimseden perva etmeden konuşuyor: "Şartlar tamam olduğu zaman, milletler için ihtilal meşru bir haktır, ihtilal, meşru bir hak olarak kalacaktır!." Bu sözde, "şartların tamamlanması", Tahkikat Encümeninin kurulmasına bağlanmakta, Encümenin kurulması halinde doğacak durum da "ihtilal, meşru bir hak olarak kullanılacaktır" denilmek suretiyle pekiştirilmektedir. İhtilalin içinde olmayan bir kişi, ne böyle meydan okuyabilir, ne de bütün ipler avu-cunda imiş gibi konuşabilir!

Bu kanaatimi, sadece İsmet Paşa'nın sözlerinden ve gelişen olayların mantığından istidlaller yaparak elde ettiğim sanılmasın... Hayır, bana ulaşmış haberler ve bilgiler de bunu teyit ettiği için, bu düşüncem pekişmiş oldu.

95*BİR DARBENİN ANATOMİSİ

Daha bugün, Maocu Marksistlerden Oral Çalışlar'ın bir *gazetede* (!) yayınlanan hatıralarına göz atıyordum: Türkeş'in, Talat Aydemir hakkında söylediklerini okuyunca, ismet Paşa'nın 27 Mayıs silahlı olupbittisinin içinde olduğu hakkındaki düşüncemin, ne kadar doğru olduğu bir kere daha ortaya çıktı. Türkeş, muhatabı Oral Çalışlar'a şunları anlatıyor:

"Talat'la 1957 yılında tanıştık. Daha önce tanımadım. Amerika'dan dönünce Elazığ'a tayin olmuşum. O da Elazığ'daydı. İkimiz de tabur komutanıydık ve taburlarımız yan yanaydı. Tanışıp konuşmaya başladık."

"Bir gün Talat, yanıma geldi: 'Senin ile konuşalım' dedi. 'Peki' diyerek içeriye buyur ettim. Bir cunta kurduklarını ve benim bu cuntaya dahil olmamı istediklerini söyledi. Ben de bu cuntanın ne yapacağını sordum!.. Cumhuriyet Halk Partisi ile işbirliği yaparak Demokrat Parti iktidarını yıkacaklarını ve Halk Partisi'ni iktidara getireceklerini anlattı. Özet buydu!.."

"Ben, 'Olmaz, böyle bir şeyi kabul edemem dedim. Eğer bir harekât olacaksa, partiler üstü olması lazım geldiğini ve bütün milleti bağrında toplaması için çalışmanın, en doğru yol olduğunu söyledim, Ayrıca, şimdilik de böyle bir hareket içinde yer almak istemediğimi böyle bir teklifi, hiç duymamış olmayı tercih ettiğimi bildirdim. Bundan, kimseye söz açmayacağıma da söz verdim."

"Gel zaman, git zaman, Samet Kuşçu olayı oldu. Samet Kuşçu bunları ele verdi. Daha sonra da Amerikan Sefaretine sığındı. O günlerde çok telaşlıydılar... Talat bir gün bana geldi: 'Bize bir şey olursa, çocuklarım sana emanet' dedi. Ben de 'Seve seve' diyerek kabul ettim. 'Senin çocukların, benim çocuklarımdır, hiç endişen olmasın!..' dedim. Bu olaydan sonra dağıldılar. Daha sonra onları ben topladım,"

Ne kadar ibret verici bir açıklama!.. 27 Mayıs'ı yapan cunta

96 -İSMET BOZDAĞ

-Talat Aydemir'in söylediği gibi- eğer, Cumhuriyet Halk Partisi'ni iktidara getirmek ve Demokrat Parti'yi alaşağı etmek için kurulmuşsa, CHP'nin Başkanı İsmet Paşa'nın bundan haberi olmaması -her türlü ihtilâlin içinde- imkânsızdır! Hem orduda bir cunta, Halk Partisi'nin iktidara gelmesi için darbe yapmak hedefi ile teşkilatlanacak, hem İsmet Paşa ve partisi, bu kurulacak teşkilatın yapacağı darbenin, sosyal, ekonomik ve psikolojik zeminini hazırlamak için üniversiteleri "Devrimci Ocakları" açarak sokağa dökcek, hem de bu iki güç, birbirinden habersiz olacaklar!.. Bu mantıksızlığa hangi akıl dayanır?.. Görüyorsunuz, tıpkı Orhan Erkanlı gibi, Talat Aydemir de 9 subay olayında tam bir panik halindedir!.. Çoluk çocuklarını emanet edecek yer aramaya başlıyorlar, kurdukları örümcek ağı gibi teşkilatı hemen dağıtıp birer yana savuşuyorlar... Türk ordusunun, bir partiyi iktidardan düşürüp, diğer partiyi iktidara getirmek için cuntalar oluşturur hale geldiğini görmek, ne kadar elem vericidir!.. Hele, sırf "iktidar acelesi" yüzünden İsmet Paşa gibi bir cumhuriyet dönemi devlet adamının ordu cuntası içinde, ya da başında bulunması, ne müthiş bir gerçektir!.. İsmet Paşa'nın o günkü yerinde olmadığı için, Allah'a

şükrediyorum!.. Benim asılmaya gitmem, İsmet Paşa'nın orduyu kendi emellerinin tahakkuku yolunda kullanması yanında, hiç kalır!.. Bir insan, böyle bir vebalin altında kalmaktan-sa, asılmayı yüz kere tercih eder...

Şimdi ayrıca şu talihsizliğe bakınız; Halk Partisi'ni iktidara getirmek için silah kullanmayı göze alan Talat Aydemir, 27 Mayıs'ta yurt dışında olduğundan, treni kaçırınca bu sefer 1963'te, İsmet Paşa'nın başbakanlık ettiği hükümete karşı iki silahlı ayaklanma denemesine girişecek ve ikisinde de yenildikten sonra, İsmet Paşa hükümeti tarafından asılacaktır!.. Gerek darbe girişimlerinden önce ve gerekse sonra, Talat Aydemir'in İsmet Paşa için söyledikleri o kadar ağza alınmaz sözlerdi ki, bazıları gazetelere bile geçemedi!. Bu, "Tezatlar

97-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

ortasında sallanan Talat Aydemir", ipte sallanan Talat Aydemir'den çok daha ibret vericidir!.

Belki bu sözlerimi dinlerken siz, belki yazıldıktan sonra okuyanlar, İsmet Paşa ile aramızda ne geçmiş olursa olsun, 1961 Anayasası ile elimizden alınan haklarımızın iadesi için İsmet Paşa'nın grubu ile çatışmayı da göze alarak- bizim davamıza koşulduğunu, meşhur "Kuyudan adam çıkarmak" imajı ile TBMM'den lehimize karar çıkardığını hatırlayacaklar ve benim bugün bu konuşmamı yakışsız bulanlar olacaktır.

Evet, böyle düşünenleri haksız bulmam!.. Çok doğru düşünüyorlar!., İsmet Paşa "Kuyudaki adamı kurtarmak" için bize elini uzatmıştır, bu doğru!.. Fakat unutmamak lazımdır ki İsmet Paşa da bir insandı ve vicdanını hafifletmek ihtiyacındaydı!.. Kolay değil, 10 yıl, bir çatının altında, yan yana sıralarda oturmuş insanların bir bölümü, taksiratları olmadığı halde güngörmez kuyularda inlemelerini işitmek, çoluk-çocuklarının düştükleri sefaleti görmek, kolay değil!.. Tiyatroda bir dram seyrederken, gözleriniz yaşıyor... Şimdi, bir de düşününüz ki, sırf sizin yüzünüzden bir takım çok değerli insanlar gözlerinizin önünde asılmış, bir parlamento dolusu milletvekili de cezaevlerinde sürünüyor!.. Üstelik, istediğiniz de olmuş, iktidardasınız!..

İşte, böyle bir ailenin içinde yaşayıp, fikirlerinden ve namuslarından sallandırılmış insanların vebalini İsmet Paşa, vicdanında yaşamışsa; belki de sadece "yaşamış görünerek" geride kalanları kurtarmak faziletini, siyasi sermayesine katmayı hesaplamışsa, fazilet bunun neresinde kalır?.. Kaç ocağı söndürmek pahasına, kaç evin lambasını yakmıştır acaba, hiç düşünülüyor mu?.. Darağacında can veren Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla ittifak edip üniversite gençliğini sokağa dökmek, sonra aynı adamı, aynı şeyleri kendisine karşı da yapıyor diye, astırmak da mı fazilet sayılacak?..

İNSANA EN BÜYÜK CEZA KENDİ HAYATIDIR

İsmet Paşa'nın "Tahkikat Encümeni" konusunda paniğe yakalanıp o akıl almaz konuşmalar yapmasının bir sebebi, o sıra kendisinin suç içinde bulunması ve bu ihtilal ortamı yaratmak yoluna girmiş olması ise, bir sebebi de Başbakan Menderes'in devlet gücünü, bir zaman kendisinin kullandığı biçimde kullanabileceğinden, korkması idi!..

Size, bu korkuyu şöyle izah edebilirim:

1925 yılları idi. Doğu'da isyan vardı. İsmet Paşa Başvekil'di. Milli Mücadele kahramanlarından Kazım Karabekir Paşa'nın Başkanı olduğu "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası" Meclis'te muhalefet hizmeti görmekteydi... İsmet Paşa, kimseye hesap vermeden işleri yürütmek istediği için, bu partiden kurtulmanın çarelerini arıyordu. Bu sırada İstanbul'da, Terakkiperver Fırkası adına aza kaydeden iki kişi, yaptıkları kayıt sırasında, partilerinin dine saygılı olduğunu ve iktidara gelirlerse, dine daha geniş yer verecekleri gibi bazı konuşmalar yapmışlar ve bu konuşmalar, İsmet Paşa'nın eline geçmişti.

99-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

Olay, İstiklal Mahkemesi'ne intikal etti ve İstiklal Mahkemesi Savcılığı, hükümete bir tezkere göndererek, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın, "Mukaddesat-ı diniyeyi siyasi emellerine alet edildiğini tespit edildiğini" bildirdi. 1925 yılı haziranının ilk haftasında, hükümetin çıkardığı bir "Kararname" ile, "Tahrir-i sükûn kanunu ahkâmına tevfikân, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın merkez ve bilcümle şubeleri" aynı gün kapatılmıştır

"İnsanların cenneti, cehennemi, dünyadaki hayatlarıdır." Biraz hakları da var, bazen insana en büyük ceza, kendi hatalı hayatı oluyor!.. Eğer İsmet Paşa, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı bir tek olaya dayanarak, çıkarttığı bir tek kararname ile merkez ve şubeleri ile birlikte kapatmamış olsaydı, Meclis'in Tahkikat Encümeni kurmasından belki hiç kuşulanmayacak, belki yapılan tahkikat sırasında, kendisi ve partisinin komünistlerle işbirliği yaptığı da belge-lenemeyecek ve böylece, Türkiye demokrasi tarihine 27 Mayıs ayıbı hiç girmeyecekti!.. Ve yine -hiç şüphe etmiyorum- bir 27 Mayıs olupbittisi başarıya ulaşmamış, ya da hiç yapılmamış olsaydı, ne ordu içinde cuntalar kurulacak, ne 12 Mart, 12 Eylül müdahaleleri; yapılacak, ne de demokrasi dejenere edilebilecekti. Ama ne yazık ki çivi bir kere yerinden oynadı!..

Bence 27 Mayıs düğümünün çözüldüğü nokta, Meclis Tahkikat Encümeni kurulması kararı alındığı gün İsmet Paşa'nın Meclis'te yaptığı konuşmadır. Gerçi, Tahkikat Encümeni'ne salahiyet verildiği gün yaptığı ikinci konuşmada sarf ettiği şu sözler, onun, ihtilalin başında mı, ortasında mı olduğunu açıkça gösterir:

"Kore Başkanı Syngman Rehee, kurtuldu mu? Üstelik onun, ordusu, polisi, memuru, elindeydi! Halbuki sizin elinizde ne ordu var, ne memur,-ne üniversite, ne de polis var! Olur mu böyle'baskı rejimi!.. Muvaffak olur mu bu?.."

Dikkat ediniz: Baskı rejimlerinin ustası İsmet Paşa, "Ordu" ve 100-İSMET BOZDAĞ

"Üniversite"yi, aynı kefedeydi tartıyor! Çünkü, kurulan düzen budur! Üniversite, anarşi unsuru haline dönüşecek, ordu, onu bahane ederek müdahale edecek!.. Gerçekten bu oyun, Güney Kore'de oynanmış ve başarılıydı. Anlaşıyor ki, Marksistlerin 1960 yıllarında ele geçirmek istediği ülkelerde oynadığı oyun buydu!.. Nasıl ki, aynı modeli Fransa ve Almanya'da da denemiş, Kızıl Rudy'ler, Alman ve Fransız üniversitelerini sokağa dökmüşler, Avrupa'yı altüst etmişler, fakat asıl güvendikleri işçileri, ateşe sokamayınca, Kızıl Rudy gibi ajanlar -göge çekilmiş gibi- ortalıktan yok oluvermişlerdi. Neden sonra bu ajanların Doğu Almanya'da keyif çattıklarını dünya ile birlikte öğrendik.

Bu, hüznle hatırlıyorum ki, 1930'larda devlet içinden ele geçirmeye heves eden Komintem ajanları, nasıl İsmet Paşa'yı "Devlet Ofisi" kurmaya ve Kadro Dergisi'ne başyazı yazmaya ikna edebilmişlerse, 1960 yılında da -Güney Kore'de denedikleri modeli Türkiye'de de uygulamaya ve- bir ihtilâl ortamı yaratmaya da araç olarak kullanabildiler! Acaba İsmet Paşa, sol bir darbe ile partisinden uzaklaştığı nispet günlerinde, başına gelenlerin, muhasebesini yapmaya, bunları düşünmeye fırsat bulabildi mi acaba?.. Kim bilir!..

Bugün apaçık ortaya çıkmıştır ki, 27 Mayıs olayları, Moskova ambalajlıdır. "Bizim Radyo" dedikleri musibet, bir akşam masa başında imal ettiği bir takım yalan haberleri yayınıyor, ertesi gün, o haber, olaylarla gerçekleşiyordu; haberler, her zaman olayların önünde gitmişti! Muhtemelen, Adnan Menderes'in Moskova'ya bir ziyaret yapma niyeti, topyekun muhalefet ile Moskova arasında işleyen bu oyunu bozmak hedefini güdüyordu. Çünkü Başvekili, Moskova kaynaklı modellere uygun ihtilal tahriklerini, daha 1957 seçimleri sonunda fark etmiş ve bu konuda Milli İstihbarat teşkilatlarını uyarmıştı! Nitekim, Başvekilin Moskova'yı ziyaret ihtimali gazetelerde yayınlandıktan sonra -bir anlaşma olduğu takdirde plânları bozulacağı için olacak- basını muhalefeti, yani bütün cephele, yalan, tezdür, iftira kampanyalarıyla donattılar! Böylece, ziyareti sabote

101 «BİR DARBENİN ANATOMİSİ

etmek istiyorlardı. Bunda muvaffak olmadıkları söylenemez. Bugün, kronolojinin ortaya çıkardığı gerçek budur!.. Artık bundan sonra olup bitenler, üniversite olayları, 555 k.lar, büyük şehirlerimizi yaşanmaz hale koyan "vur kaç"çı öğrenci hareketleri, Harbiye'nin yaptığı "sessiz yürüyüş", bütün bunlar, hazırlanmış bir senaryonun, seanslarından ibarettir ve bir neticedir. 27 Mayıs senaryosu, Moskova'da yazılmış, Kore'de sahneye konmuş, Türkiye'de -yerli elemanlarla- gerçekleştirilmiştir!.

Bu noktada bana şunu sorabilirsiniz: "Peki, bütün bunları biliyordunuz da siz niçin tedbir almadınız?" Hemen cevap vereyim: O günlerde, bu saydığım teferruatı-hayır bilmiyordum! Belki bazı bilgilerim, sezgilerim vardı, fakat delillerim elimde değildi. Buna rağmen girişimde bulundum. Genelkurmay Başkanımızın "yazılı yetki" istemesi, Başvekilin "yetki" konusunda duraksama geçirmesi ve daha bazı faktörler bir araya gelerek, teşebbüslerin netice vermemesine sebep oldular. Fakat itiraf ederim ki, hiçbir zaman, gerçek durum, bugünkü gibi bütün teferruatıyla gözümün önüne serilmiş, deliller avucumda birikmiş değildi. O günden bugüne kadar geçen zaman içinde yayınlanan belgeler ve özellikle Marksist ülkelerde Komintem'in izlediği politika ortaya çıktıktan sonra, Sovyetlerin 1925'ten bu yana memleketimizde ve dünyada izledikleri politika, bütün çizgileriyle ortaya döküldü. Artık aklı başında hiç kimse, "Ben bunu bilmiyordum" diyemez! Bizim günümüzdeki alacakaranlık, yerini gün ışığına bırakmıştır, her şey, herkesin gözü önünde olup bitiyor. Ben nasıl 12 Eylül'ün geldiğini, olaydan bir yıl önce yayınladığım "Atatürk'ün Metodolojisi" adlı kitabımda görmüş ve yazmışsam, bugün de olayları "mirsad-ı ibret"ten temaşa edenler, hem olup bitenleri teşhiste yanılmıyorlar, hem de çeşitli grup ve kuruluşların yarından ne beklediğini bilip duruyorlar. Sözelimi bugün Moskova, savaş yanlısı görünmüyorsa, bu, sürdürdüğü soğuk savaştan kârlı çıktığı içindir:

102 ■ İSMET BOZDAĞ

Benim, 27 Mayıs için söyleyeceklerim, burada biter. Çünkü bundan sonra olup bitenler, yani, seçimle gelmiş meşru bir parlamento çoğunluğunun tutuklanması mahkemesi, hapsi, idamı, tezli-li, bütün bunlar, çok konuşuldu, çok yazıldı, çok söylenip didiklen-di... Ben de yazsam veya size anlatsam -üç aşağı, beş yukarı- aynı şeyleri tekrarlamış olacağım. Ben, geldiğim bu noktada, son görevimi yapmak ve milletime seslenmek istiyorum:

Bugün dünyada müstakil kalabilmiş tek Türk Devleti, Türkiye Cumhuriyeti'dir. 50 milyonuz. Yarın, altmış, yetmiş, yüz milyon da olabiliriz! Kendimizi besleyebiliyoruz; bir misli artsak da besleyebileceğimiz anlaşılıyor! Okur-yazarımızı, yüzde 80'in üstüne çıkarmışız. Bilimin ve tekniğin her türünde yetişmiş uzmanlarımız var. Kalkınma hızımız tatminkâr bir çizgide... ihracatımız, 8 milyar doları bulmuş. Turizm gelirimiz 1.5 milyar dolara yaklaşıyor. Çoğu yatırımlara dönük 12 milyar ithalatımız var. Liberasyon rejimi içinde denk bütçe kuracak çizgiyi tutmuşuz.

Büyük ve tehlikeli bir komşunun yanı başındayız... Dünyanın i-ki gücünden biri olan bu komşunun, öteki büyük güçle boy ölçüşe-bilmesi için, gemileri ile Karadeniz'den Akdeniz'e çıkması gerek!.. Ortadoğu petroleri üzerindeki nüfuzunu arttırmak, Afrika politikasını daha müessir biçimde yürütmek için, Irak ve Suriye sınırına kadar uzanmak ihtiyacında!.. Oysa Türkiye, bu büyük ve tehlikeli komşuyu, hem elinde tuttuğu istanbul ve Çanakkale boğazlarıyla Karadeniz'e kilitlemekte, hem de doğu sınırları ile Ortadoğu ve Afrika politikası gereklerine engel olmakta... Şüphesiz bu, bir bakıma talihsizlik, bir bakıma talihtir. Talihsizliktir; çünkü bu durum, büyük ve tehlikeli komşunun vazgeçilmez çıkarlarına ters düştüğü için, bizi, onun husumetine maruz bırakmaktadır!. Talihtir, çünkü, böylesine jeopolitik değeri olan bir devleti, öteki devletler -kendi çıkarlarına uygun düşeceği için- "yalnız" bırakmazlar, desteklerler...

103-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

Ancak unutmayalım ki, dünya haritası, sık-sık ve yeniden çizilir. Güçler dengesi bozulur-bozulur, yeniden kurulur!.. Kimin güçlü, kimin zayıf olduğu, muvakkat bir değer yargısıdır, sürekli değişir, sürekli "yeni güçler" ortaya çıkar. Ne geçmişimiz, ne günümüz, bizim geleceğimizi tayin etmez! Fakat, dün ne olduğumuz, bugün nasıl bize vücut veriyorsa, yarın ne olacağımızın tahmini de, bize hedef verir, politika verir! önemli olan, asıl önemli olan; yarına bakmak, bugünü düşünmektir! Yarını yapacak kadar cesur, bugünü hak edecek kadar güçlü ve çalışkan olmalıyız!.. Büyük yarının sırrı, çalışmak, çalışmak ve yine çalışmaktır!.. Bütün dünya ile dostuz!.. Bütün dünyanın, bizi, dost bilmesini isteriz!.. Fakat:

Mondros Mütarekesi'nde, Batı'nın;

2 'nci Dünya Savaşından sonra Sovyetler Birliğinin

Kıbrıs Harekâtında Amerika'nın

bize nasıl baktığını, hiç bir zaman unutmadan!... "Medet yok bize bizden başka" meselini hiçbir zaman aklımızdan çıkarmayarak, her gün bir parça daha güçlü, bir parça daha güçlü, daha güçlü, olacağız!.. Olacağız ki, gelecek günlerin şafaklarında bahtımız yazılı olsun!.. Öylesine ateşten harflerle yazılı olsun ki, okuyan dostlar, büyük soluklarla huzura kavuşsunlar, düşmanlar, iliklerine kadar titresin! .. Evet, "Medet yok bize bizden başka" diye düşüneneceği, ama bize, biz kadar yakın olabilecekleri de hatırdan çıkarmayacağız!..

Asya'nın 40'nci paraleli ile 50'nci paraleli arasında kıtayı bir demir kuşak gibi ikiye bölen uçsuz bucaksız topraklarda yaşayan ırkdaşlarımız, dindaşlarımız var... Bunlar bugün, başka milletlerin boyunduruğu altında... Fakat yarın ne olacağını hiç kimse bilemez!.. Ama biz, bu kuşaktaki insanlar, şu veya bu biçim altında birleşseler, güçlerini, tek bir politikanın çerçevesi içinde toplasalar, dünya için

104 • İSMET BOZDAĞ

nasıl bir ehemmiyet kaynağı, hatta güven kaynağı olabilirler, bunu, bileceğiz!..

Hiçbir devletin hükümlerine haklarına tedahül etmeden, hiçbir devleti, girişimlerimizle tedirgin etmeden bu insan kuşağını -sürekli olarak- yeniden elden geçireceğiz; müşterek kültürümüzle, dinimizle, edebiyatımızla, folklorumuzla, kan sıcaklığımızla ve politikamızla onu diri, onu canlı tutacağız!.. Dost-düşman bilecek ki, Türkler, Adalar Denizi'nden Pasifik Okyanusu'na kadar 40-50'nci paralel arasında uzanan topraklar üzerinde bir barış ve sempati kuşağı olarak vardır. Eğer bu barış ve sempatinin değeri bilinmezse, bu kuşak bir gün, kıtanın böğrünü çatlatan bir demir kuşak olur!..

Bugün Batı, modern sanayi girişimlerini içinde kaybettiği bütünlüğünü yeniden ele geçirmek için var gücü ile çalışıyor!.. Çünkü, toplum, sınıflara bölünmüş, ailesi parçalanmıştır. Kaybettiği toplum bütünlüğünü yeniden ele geçirmek için, başta endüstri olmak üzere her alanda bütünleşmeye (entegrasyon), çalışıyor! Bizim toplum yapımız, sınıf uçurumlarıyla parçalanmış olmadığından, kolaylıkla bütünleşebiliriz!.. Japonya, çağdaşlaşmayı, bütünlüğünü koruma mucizesini göstererek başardığı için - bugün Amerika'dan sonra- dünyanın en güçlü teknolojisi ve ekonomisini temsil ediyor!..

DEVLET-MİLLET BÜTÜNLÜĞÜ

Devlet ve millet, bir bütün teşkil etmelidir. Modern sanayi, buna engel değildir. Sanayinin Batı'yı sınıflara bölmeye ve aileyi parçalaması, o toplumların, çok özel şartlarından kaynaklanıyor! Doğu toplumları ve biz -toprak köleliği dönemini yaşadığımız gibi, egoist ahlak kurallarına da düşmediğimiz için- gevşekliğimizin getirdiği kusurlardan arınabilir ve kolayca bütünleşebiliriz!.. Devlet ile millet

öylesine bir bütün, teşkil etmelidir ki, yumurta ile kabuğu gibi birbirlerini tamamlasın, biri ötekinin varlığına gereke olsun!..

Düşmanlarımız, tarih boyunca devlet-millet bütünlüğümüzü bozmak için çeşitli yollara başvurmuşlar, bizi, böylece çökerteceklerine inanmışlardır!.. Bu fikirleri -maalesef- doğrudur!.. Nitekim bu emellerine ulaşmaları için, bugün de var güçleri ile çalışıyorlar. Hokkabaz aldatmacalarıyla Türk milletinin içine girmişler -tıpkı, yırtıcı aslanın dişlerini, tırnaklarını söker gibi- toplumumuzun manevi kalelerini düşürme savaşını sürdürüyorlar...

106-İSMET BOZDAĞ

Bizim, bu düşman çalışmalarını boşa çıkarmamız ve her alanda daha hızlı bir gelişme temposuna girebilmemiz için, bilhassa, altı nokta üzerinde dikkat ve titizlik göstermeliyiz; çünkü bu altı nokta milleti teşkil eden unsurları, tabakaları, meslekleri birbirine kenetleyen, kaynatan, yapıştıran çimentodur. Bu çimento, ne kadar saf ve sağlam olursa, bir toplum da o kadar güçlü, sağlam -ve hepsinden önemlisi- tam anlamı ile bütün olur!

DİL BİRLİĞİ

Ortak bir dil, toplum hayatının ilk şartıdır. Birlikte yaşamak için, anlaşmış olmak gerekir, anlaşmak ise, ortak dil ile mümkündür. Eğer bir toplumun ortak bir dili varsa ve bu dili, hayatının bütün safhalarında zorlanmadan kullanabiliyorsa, toplum bütünlüğünü yaratan çemberlerden en önemlisi, sağlam demektir. Bu yüzden, milliyetin tarifi içine "aynı dili konuşan" şartı girmiştir.

Türk toplumunun dil konusunda, bütün öteki toplumlardan daha farklı bu konumu vardır, başka toplumlar için, ortak bir dilin kullanılması, milliyetin tek şartı iken, Türkiye için, sınırlarımızın dışında kalmış ırkdaşlarımızla da anlaşmamızı kolaylaştıracak bir ortak dilin yaşaması ve kullanılması gereklidir, dolayısıyla şartıdır! Düşmanlarımız, hem sınırlarımızın dışındaki ırkdaşlarımızla ilişkilerimizi körletmek, hem de kendi aramızdaki bağı zayıflatmak için, dilimizi bozmaya çalışırlar...

Dikkat ediniz: ırk sempatisini, faşizm; milliyetçiliği, şovenizm; liberal ekonomiyi, emperyalizmle açıklayan Marksistler, dil konusuna gelince, her biri bir muhafazakar kesilir ve "Arı Türkçe" adı **altın-**

108.İSMET BOZDAĞ

da uydurukça ile, dil katliamına girerler!.. Elbette bunun bir sebebi vardır!.. Dil gibi, toplum çemberlerinden biri olan musiki konusunda, devrimci kesilen; "Oratoryo" gibi bir kilise musikisi biçimini, Türk musikisi diye benimsetmeye çalışan ve böylece musikimizi toptan inkar edenlerin dilimizi ihya (!?) etmeye koşullmaları, şaşılacak iş değil midir?..

Birçok konularda olduğu gibi, dil konusunda da, birçok vatandaşımızın, dilimizi sadeleştirmek ve zenginleştirmek hevesiyle komünistlerin bu maksatlı girişimlerinin tuzağına düştükleri bir gerçektir.

Aslında komünistler, dili sadeleştirmek bahanesi arkasında, yaşayan dilimizi uydurma kelimelerle doldurup dejenere etmek ve böylece baba ile oğul, devlet ile halk, velhasıl Türk'le Türk arasındaki anlaşmayı kundaklamaya çalışırlarken, öte taraftan, **Sovyetler Birliği** boyunduruğunda yaşayan Türk ve Müslümanlar ile Cumhuriyet Türklerinin hiçbir noktada anlaşamamalarını sağlamayı amaçlarlar.

"Bizim Radyo" kültürü, Türk dili konusunda çok başarılı sonuçlar almış, dilimizi "Okul dili", "Bürokrasi dili" "Konuşma dili", "Aydın dili", "Halk dili", "Osmanlı dili" vb... gibi kategorilere ayırmış, neredeyse, işe yaramaz hale koyabilmiştir! Eğer 1980 müdahalesi olmasaydı, benim şu satırları yazmam bile mümkün olmayabilirdi; o kadar birbirimizden kopardık!..

"Dil Kurumu" ve "Tarih Kurumu" nun banisi olan Atatürk'ün, böyle bir dil kargaşalığından yana olamayacağını, onun mütevazı bir çalışma arkadaşı olarak, yakından biliyorum. Hatta harf inkılabı bile, tıpkı dil inkılabı gibi, ülkemiz dışında kalan soydaşlarımız; dindaşlarımız için ele alınmış konulardır! Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu topraklarından vazgeçmek zorunda kaldıktan sonra, Pan-türkizm cereyanı ile hiçbir münasebeti olmamak şartıyla, ortak kaderi paylaşan Orta Asya Türkleri ile, sıcak bir ilişki kurmayı ve bunu sürdürmeyi tasarladı.

109-BİR DARBENİN ANATOMİSİ

Bolşevikler, Asya'nın 40-50'nci paraleline giren topraklarda yaşamakta olan Türklere, önce hürriyet vermiş, istiklallerini tanımış, sonra iç gailisini tasfiye edince, bu toprakları tekrar Kızıl Ordu ile işgal etmişti. Bu dönemde Türkleri kültürlerinden koparmak ve Sovyet vatandaşı haline getirmek için, kullandıkları Arap harflerini yasaklamış ve yerini Latin harflerinin kullanılmasını kanunlaştırmıştı.

İşte Atatürk, bu dönemde, hem Türkiye için daha kolay oku-ma-yazma vasıtası, hem Türkiye dışındaki Türklerle daha kolay yazışma yolu olarak, Harf İnkılabını gerçekleştirmiştir. Sovyetler Birliği, Türkiye'deki harf inkılabı üzerine hemen harekete geçmiş ve kendi sınırları içinde yaşayan Türklerle, Anadolu Türklerinin kaynaşmalarını güçleştirmek için, Asya Türklerinin kiril harflerini kullanmasını, kanunlaştırmıştır.

Harf inkılabımızda bu milli politika yattığı gibi, tarih inkılabımızda da rol oynayan başlıca sebep, yine budur, Atatürk, Osmanlı tarihi içine gömülmüş maziye, 200 yıllık bir ufka kavuşturmak için Türk

araştırmalarını Orta Asya'ya kadar uzatmış ve böylece, 40-50'ci paralel arasında yaşayan Türklerle Türkiye Cumhuriyeti arasında bir tarih köprüsü kurmayı düşünmüştür. Sonra, Atatürk'ün ne ümitlerle kurduğu bu kurumların ne hale düştüklerini, içimizi ezen kahırla gördük!.. Bugün yeniden teşkilatlanan bu kurumlar, acaba amaçlarının ne olduğunun farkında mıdır?..

Türk dili elbette gelişecek, zenginleşecek, anlatım gücünü arttıracak, bir medeniyetin, büyük bir bilgi ve kültürün dili olacaktır!.. Fakat bu, beyinleri yıkanmış bazı ısmarlama edebiyatçıların zorlamaları ve bazı kurumların, kelime makinesi haline dönüştürülmesi ile değil, ana kaynaklara inilerek, gramer disiplini altında başarılımalıdır.

İNANÇ BİRLİĞİ

Bir toplumu millet yapan güçlerden biri de inanç birliğidir. Daha doğru bir deyimle, iman birliği, din birliğidir. Türkiye -çok şükür- bu bakımdan sağlamdır, güçlüdür. Çünkü, toplum nüfusunun yüzde 96'ı Müslüman'dır. İslamiyet, çağdaş bir dindir. İlme ve medeniyete kapıları açıktır. Bütün müminlere, akıllarını kullanmayı emreder. Çağımız da akıl çağı olduğuna göre, İslamiyet'e çağdaş din demek gereği ifade eder. Evinde televizyon varken, resimi günah saymak gibi bidatlara düşmeden, inancımızın kardeşliğinde yekpare olacağız: Kurtuluş yolu budur!..

VELHASIL

Velhasıl, bütünlüğümüzü çökertmek için:

- 1- Din birliğimizi, uydurukça ile,
- 2- Din birliğimizi, laiklik mazereti ile,
- 3- Milli birliğimizi, faşizm iftirası ile,
- 4- Kültür birliğimizi, Batıcılık, ilericilik gayretkeşliği ile,
- 5- Tarih şuurumuzu, çarpıtmak, kötülemek yolu ile;
- 6- Aile ahlakımızı, toplum mesuliyetimizi, ferdi hürriyet maskesi ile durmadan bozmaya, yıkmaya, parçalamaya çalışacaklardır!.. Şaşırmayacağız; aldanmayacağız!..

Toplumumuzu çökertebilmek için, bilhassa aileye hücum edecekler!-. Çünkü, diđerđâm (altürist) ahlaka dayalı bütün toplumların, can damarı ailedir. Aksiyon ve reaksiyon merkezi odur!.. Topluma, devlete, ahlaka ve faziletlere o bekcilik eder, o korur, o yaşatır!.. Böyle toplumlar aile mekanizması ile yükselir, aile mekanizması ile çökerler! Bu temel müesseseye sımsıkı yapışıp, ona sahip çıkacağız!..

112 -İSMET BOZDAĞ

Küçüklerin büyüklere saygı ve itaatle bağlı olmasını, büyüklerin küçüklere sevgi ve şefkatle davranmasını, mutlaka sağlayacağız!.. Bu noktada verilecek tavizimiz yoktur!.. En küçük taviz, toplumun yıkılması -en az- dejenere olması ile neticelenir. Daha önce de söyledim, şimdi de tekrar ediyorum: Bizim gibi ülkelerde aile, devletin küçük bir modeli, devlet ailenin, abideleşmesidir. Onu koruyabilen milletlerin sırtı yere gelmez.

Dün olduğu gibi bugün de, sayılı günler yaşıyoruz. Tehlike geçmiş değil. Düşman kapıda, parmak tetikte, yürek duada, gözler Hûda'da, susmuşuz, bekliyoruz! Gece demeden, gündüz demeden, **kesintisiz** çalışmak, durmadan çalışmak günleridir, bu günler!.. Durmadan çalışacağa! Daha iyi ürün, daha çok ürün vereceğiz. En iyisini yapacağız, en güzelini yaratacağız! Bu Hûda'nın bahşettiği vatanımızda yaşamayı hak edeceğiz, mutlaka hak edeceğiz!..

O zaman düşman kapıda taş kesilecek, dost, çevremizde şenlik edecek, parmak tetikten çekilecek, gözler vatanla, yürekler Yaratanla dolu, ölümsüz Türkiye'nin alını açık vatandaşları olarak, göklerin y, kıldığı güne, kıyamete kadar yaşayacağız! Ben de şu temenni ile sözlerimi bağlıyorum: Kıyamete kadar yaşa büyük milletim!..

İsmet Bozdağ _ Bir Darbenin Anatomisi Celal Bayar Anlatıyor